ASOS JOURNAL
The Journal of Academic Social Science

Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 2, Sayı: 2/2, Haziran 2014, s. 118-147

Ali BALCI [1]

LİSANS PROGRAMINDA OKUTULAN COĞRAFYA DERS KİTAPLARI VE DERS NOTLARINDAN ÖĞRENCİLERİN BEKLENTİLERİNİ BELİRLEMEYE YÖNELİK NİTEL BİR ARAŞTIRMA

Özet

Bu araştırma, İstanbul'daki bir üniversitenin coğrafya öğretmenliği lisans programına devam eden yirmi bir öğrencinin lisans programında okudukları ders kitapları ve ders notları ile ilgili beklentilerini tespit etmek amacıyla hazırlanmıştır. Bu maksatla katılımcılara uzman görüşü alınarak amaca uygun olarak hazırlanan açık uçlu sorulardan oluşan bir anket formu uygulanmıştır. Bu uygulama sonrasında beklentilerin 'genel ve temel bilgiler vermesi, ayrıntılı ve anlaşılır olması, Türkiye'den ve Dünya'dan örneklere yer verilmesi, görsel ve güncel bilgiler içermesi…' gibi özellikler içerdiği belirlenmiştir. Elde edilen bu veriler betimsel analize tabi tutularak çözümlenmiştir. Bunun sonucunda, katılımcıların beklentilerini karşılamada ders kitaplarının ders notlarından daha başarılı bulduğu, derslerde not tutturulmasına karşı çıktıkları, 'güncellik, anlatım dili, görsellik…' gibi beklentilerinde eksiklikler belirledikleri tespit edilmiştir. Tespit edilen bulgular yorumlanarak sonuçlandırılmış ve önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar kelimeler: Coğrafya kitaplarından beklentiler, yükseköğretimde ders kitapları ve ders notları, coğrafi beklentiler.

A QUALITATIVE RESEARCH CONDUCTED TO ESTABLISH STUDENTS' EXPECTATIONS ABOUT CLASS NOTES AND COURSE BOOKS USED IN THE UNDERGRADUATE PROGRAM

Abstract

This research has been conducted to find the expectations of 21 undergraduate students, who study Geography Teaching Department in one of the universities in İstanbul, about course books and class notes. To that end, a survey form which includes open-ended questions prepared by experts has been applied

[1]Doç. Dr., Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Bölümü, Coğrafya Öğretmenliği Anabilim Dalı, abalci@marmara.edu.tr

on the participants. With this survey, it was established that students expect course books to be detailed and comprehensible, to give general and basic information, to include examples from Turkey and the world and to have visual and current information. The data accumulated with this survey has been assessed by descriptive analysis. So, it has been established that the participants found course books more successful than class notes and they object to class notes dictated by lecturers. The findings have been concluded after being interpreted and some suggestions have been put forward about the issue.

Key words: Expectations about geography course books, course books and class notes in higher education

Giriş

Öğrenci, dersi o dersin kitabıyla, notuyla, dersteki aktiviteleriyle, öğretmeniyle, dersin yapıldığı ortam ve benzeri özellikleriyle tanır. Beklentilerle yüklü bu tanışmada bazen ders kitabı ve notu, bazen de öğretmen… etkin olur. Öğrenci, beklentilerinin karşılanıp karşılanamamasına göre tutum ve davranışlar geliştirir. Derse karşı geliştirdiği bu tutum ve davranışları onun başarı ya da başarısızlığında, ilgi ve istidatlarını kullanıp-kullanamamasında belirleyici rol oynar. Dolayısıyla da bu ve benzeri bütün unsurlar öğrencilerin bilgi birikimi, donanımı ve geleceğe dönük belirlediği hedefleri açısından önem arz eder.

Coğrafya eğitim ve öğretiminin hemen her aşamasında kullanılan ders kitaplarının, öğretmenler ve öğrenciler nazarında, ayrı bir yeri ve önemi vardır. Çünkü ders kitapları; "*Öğretmen ve öğrencilerin kullandığı temel bilgi kaynağıdır"* (Şahin, 2001; 65), "*Belli amaç ve programa göre uzmanlar tarafından hazırlanmış... güvenli eserlerdir*" (Sekin ve Ünlü 2002; 47). "*Bir eğitim programında yer alan hedef, içerik, öğretme-öğrenme süreci ile ölçme değerlendirme boyutlarına uygun olarak hazırlanmış ve öğrenme amaçlı kullanılan basılı bir öğretim materyalidir*" (Demirel ve Kıroğlu, 2005). "*Eğitimin amaçlarını gerçekleştirmek üzere öğrencinin öğrenme yaşantılarına kaynaklık eden öğretim materyallerinden biri, hatta birçok durumda tek öğretim materyalidir*" (Halis, 2002). Öğrenme-öğretme sürecinde öğrencilerin neler öğreneceğini, öğretmenlerin neler öğreteceğini önemli ölçüde belirleyen bir kaynaktır (Küçükahmet, 2003). Öğrenme sürecindeki etkinliklerin bir düzen içerisinde yürütülmesini sağlayan önemli bir araçtır (Göçer, 2007).

Ders kitapları ve ders notları, öğrenme-öğretme sürecinde çok önemli fonksiyonları yerine getirmektedir. Bunlardan bazılarını; öğrencilerin ilgisini çekme ve öğretilecek konulara ilgi duymasını sağlama, öğrenciye ön bilgilerini tamamlama ve yapılacak etkinlikleri önceden görme ve hazırlanma imkânı verme, yine öğrencilerin bağımsız olarak çalışmasına ve bir bilgiyi defalarca tekrar etmesine olanak sağlama olarak belirtmek mümkündür (Ünsal ve Güneş, 2003; Turan ve Geçit, 2010). Bu nedenle, ders kitapları eğitim ve öğretimin temel araçlarından biridir ve hemen hemen bütün derslerde olduğu gibi Coğrafya derslerinde de eğitim araç gereçleri içinde önemli yere sahip kaynaklardan birisidir.

Ders kitaplarına bu ve benzeri anlamlar yüklenmesi, ders kitaplarına yönelik araştırmaları artırmıştır. Örneğin Sekin ve Ünlü (2002; 47) yaptıkları araştırmada; coğrafya ders kitaplarını, coğrafya dersi öğretim sorunları arasında göstermişlerdir. Bu bağlamda, görsel materyallerdeki (şekil, resim, harita, grafik, foto gibi) maddi ve bilimsel hatalara dikkat çekmişlerdir. Bu

çerçevede Atalay (1995) "*bazı coğrafya ders kitaplarında önemli bilimsel hataların olduğu*" açıklamasına yer vermiştir. Ders kitaplarının eğitimdeki yeri ve önemine yönelik bu ve benzeri araştırmalar oldukça fazladır (Ardel, 1951, 1966; Ashley, 2000; Bailey ve Fox, 1996; Bayliss, 1995; Bilgili, 2011; Doğanay 1983, 1989, 2002, 2010; Dönmez, 1964; Elibüyük, 1986; Haggett, 2001; Güngördü, 2002; Kılıç ve Seven, 2004; Lambert ve Balderstone, 2002; Morgan, 2002; Nişancı, 1980; Özey 1996, 1998; Reinhartz, 1990; Sekin 1996, 1999; Sibley, 2003; Şahin, 1996; Taşlı, 1999; Tertemiz, Ercan ve Kayabaşı, 2003; Uzuntiryaki ve Boz, 2006 gibi).

Ders kitapları ve ders notlarının bu öneminden dolayı, araştırmamızda coğrafya öğretmenliği lisans programı öğrencilerinin okudukları ders kitapları ve ders notlarından beklentileri sorgulanmıştır. Bu bağlamda; *"coğrafya öğretmenliği lisans programında okutulan coğrafya ders kitapları ve ders notlarından beklentileri nelerdir? Bu beklentileri hangi unsurlar üzerinde yoğunlaşmakta ve karşılanmakta mıdır?"* Sorularına cevaplar aranmıştır.

Yöntem

Model

Coğrafya öğretmeni adaylarının lisans programında okudukları coğrafya ders kitapları ve ders notları ile ilgili beklentilerinin tespit edilmesi amacıyla hazırlanan bu araştırma, nitel araştırma yöntemine göre desenlenmiştir. Bu modelin tercih edilmesinin sebebi, elde edilmesi arzulanan derinlemesine beklentilere nitel araştırma deseninin imkân tanımasıdır (Altunışık, Coşkun, Batraktaroğlu ve Yıldırım, 2007; Balcı, 2004; Böke ve Ark. 2009; Ekiz, 2009; Karasar, 2003; Kuş, 2003; Cemaloğlu, 2009).

Katılımcılar

Araştırmanın amaçlı örnekleme göre belirlenen katılımcılarını (K), 2012 - 2013 güz döneminde İstanbul'daki bir devlet üniversitesinin coğrafya öğretmenliği programına devam eden %57,1'i erkek, %42,9'u kadın toplam yirmi bir 5. Sınıf öğrencisi oluşturmaktadır.

Veri toplama ve veri analizi

Araştırmada veri toplamak için açık uçlu sorulardan oluşan bir anket formu kullanılmıştır. Bunun hazırlamasında ve uygulanmasında uzman görüşü alınmıştır. Uzmanlar tarafından %96 - %100 aralığında kabul gören sorular kullanılmıştır. Anket çalışma grubuna ocak, 2013'te uygulanmıştır.

Araştırmada kullanılan anket formunda katılımcılardan; jeomorfolojinin prensipleri, kıyı ve karst jeomorfolojisi, klimatik jeomorfoloji, hidrografya, Türkiye hidrografyası, siyasi coğrafya, Türkiye'de nüfus ve yerleşme, ziraat coğrafyası, turizm coğrafyası, Türkiye ekonomik coğrafyası, bölge analizi, beşeri bölgeler coğrafyası, Türkiye'nin komşu ülkeleri, ortadoğu coğrafyası, eğitimde ölçme ve değerlendirme derslerinin kitapları (15 ders kitabı); biyocoğrafya, yapısal (strüktüral) jeomorfoloji, Türkiye jeomorfolojisi, genel klimatoloji, Türkiye iklimi, genel kartografya, toprak coğrafyası, Türkiye bitki coğrafyası, nüfus ve yerleşme, şehir coğrafyası, sanayi coğrafyası, öğretim teknolojileri ve materyal tasarımı, coğrafya öğretiminde beceri ve kazanım yapılandırma, coğrafyada okul dışı etkinlikler derslerinin notları (14 ders notu) ile ilgili toplam 87 açık uçlu soruya cevap vermeleri istenmiştir. Müfredatta yer alan derslerin sorgulandığı bu anket formunda katılımcılara "*derste kitap mı? Ders notu mu? Kullanıldı*", "*ders kitabından veya ders notundan beklentilerin nelerdi?*" "*ders kitabı ya da ders notundan beklentilerini karşılayabildin mi? Neden*" soruları yöneltilmiştir.

Betimsel analizin yapıldığı bu araştırmada geçerlik ve güvenirliğini artırmak için tedbirler alınmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Bunun için katılımcıların yaptığı açıklamalardan doğrudan alıntılara yer verilmiştir. Konu ile ilgili temaların kapsamı ve aralarındaki ilişki kontrol edilerek bir bütünlük sağlanmıştır. Veri toplama süreci ve araştırmanın tüm aşamaları ayrıntılı bir biçimde açıklanmıştır. Uygulama sürecinde elde edilen veriler başkalarının da inceleyebilmesi için araştırmacı tarafından arşivlenmiştir.

Bulgular ve yorumlar

Katılımcıların (K), lisans programında okudukları 15 coğrafya ders kitabı ve 14 ders notlu ile ilgili toplam 520 beklentisi olmuştur. Bu beklentilerinin %46,2'sinin fizikî coğrafya, %15,4'ünün beşerî coğrafya, %14'ünün ekonomik coğrafya, %13,5'inin bölgesel coğrafya, %11'inin de coğrafya eğitimi dersleri ile ilişkili olduğu görülmüştür. Fiziki coğrafya ile ilgili beklentilerin sayısal fazlalığında, araştırma kapsamında incelenen, ders kitaplarının ve ders notlarının sayısının daha fazla olmasının etkili olduğu belirlenmiştir. Çünkü fizikî coğrafya ile ilgili 13 farklı ders kitabı ve ders notu sorgulanmışken, beşerî coğrafya (4), ekonomik coğrafya (4), bölgesel coğrafya (4) ve coğrafya eğitimi (4) ile ilgili toplam16 ders kitabı ve ders notu incelenmiştir. Dolayısıyla da bu dağılım, beklentilerin oransal dağılışını doğrudan etkilemiştir.

Araştırmamıza konu olan -ve her biri ile ilgili beklenti sayısının birbirlerine yakın değerler gösterdiği- bu 29 kitap ve ders notunun incelenmesi sonucunda elde edilen beklentilerin %61,2'sinin tamamen, %13,7'sinin kısmen karşılandığı, %25,2'sinin ise karşılanamadığı tespit edilmiştir. Coğrafya eğitimi ile ilgili ders kitapları ve ders notlarının beklentileri karşılama oranının daha yüksek olduğu görülmüştür (Tablo 1).

Tablo 1. Katılımcıların lisans programında okudukları coğrafya ders kitapları ve ders notları ile ilgili beklentilerinin nitelikleri.

		Beklentisi tamamen karşılanan	Beklentisi kısmen karşılanan	Beklentisi karşılanmayan	Toplam
Fizikî coğrafya ile ilgili ders kitapları ve notlarından beklentiler	Frekans (f)	132	31	77	240
	Yüzde (%)	*55,0*	*12,9*	*32,1*	*46,2*
Beşerî coğrafya ile ilgili ders kitapları ve notlarından beklentiler	Frekans (f)	49	12	19	80
	Yüzde (%)	*61,3*	*15,0*	*23,8*	*15,4*
Ekonomik coğrafya ile ilgili ders kitapları ve notlarından beklentiler	Frekans (f)	42	15	16	73
	Yüzde (%)	*57,5*	*20,5*	*21,9*	*14,0*
Bölgesel coğrafya ile ilgili ders kitaplarından beklentiler	Frekans (f)	51	11	8	70
	Yüzde (%)	*72,9*	*15,7*	*11,4*	*13,5*
Coğrafya eğitimi ile ilgili ders kitapları ve notlarından beklentiler	Frekans (f)	44	2	11	57
	Yüzde (%)	*77,2*	*3,5*	*19,3*	*11,0*
Toplam	*Frekans (f)*	*318*	*71*	*131*	*520*
	Yüzde (%)	*61,2*	*13,7*	*25,2*	*100,0*

Fizikî coğrafya ile ilgili ders kitapları ve ders notlarından beklentilere yönelik bulgular

Araştırmamıza katılan çalışma grubunun lisans programında okudukları coğrafya ders kitapları ve ders notları ile ilgili beklentilerinin %46,2'si fizikî coğrafya ile ilgilidir. Katılımcılar bu beklentilerinin %55'ini tamamen, %12,9'unu kısmen karşılamışlardır. %32,1'ini ise karşılayamamışlardır.

Katılımcıların fizikî coğrafya ile ilgili ders kitapları ve ders notlarından beklentilerini tespit etmek amacıyla toplam 13 farklı ders sorgulanmıştır. Bu derslerden 5'inde ders kitabı, 8'inde de ders notu ile ilgili beklentiler değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmeler sonrasında elde edilen beklentilerden %38,3'ünün ders kitapları, %61,7'sinin de ders notlarıyla alakalı olduğu belirlenmiştir.

Katılımcıların, fizikî coğrafya ders kitapları ile ilgili beklentilerinin %65,2'sini, ders notu ile ilgili beklentilerinin %48,6'sını tamamen karşıladıkları tespit edilmiştir. Ders kitabından beklentilerini karşılayamayanların oranı ise %21,7'dir. Bu oran ders notlarında daha yüksektir (%38,5).

Çalışmamızda; jeomorfolojinin prensipleri, kıyı ve karst jeomorfolojisi, klimatik jeomorfoloji, hidrografya, Türkiye hidrografyası derslerinin ders kitapları; biyocoğrafya, yapısal (strüktüral) jeomorfoloji, Türkiye jeomorfolojisi, genel klimatoloji, Türkiye iklimi, genel kartografya, toprak coğrafyası, Türkiye bitki coğrafyası derslerinin ise ders notları değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmeler sonucunda beklentileri tamamen karşılama oranının en yüksek olduğu fizikî coğrafya ders kitabının klimatik jeomorfoloji (%82,4), ders notunun ise toprak coğrafyası (%70) olduğu belirlenmiştir. Beklentileri tamamen karşılama oranının en düşük olduğu ders kitabının hidrografya (%52,6), ders notunun ise Türkiye bitki coğrafyası (%27,8) olduğu tespit edilmiştir. Katılımcıların beklentilerini karşılamadığını ifade ettikleri ders kitaplarının başında Türkiye hidrografyası (%41,2), ders notlarının başında ise Türkiye bitki coğrafyası (%61,1) geldiği görülmüştür (Tablo 2).

Tablo 2. Katılımcıların lisans programında okudukları fizikî coğrafya ders kitapları ve ders notları ile ilgili beklentilerinin nitelikleri

		Beklentisi tamamen karşılanan	Beklentisi kısmen karşılanan	Beklentisi karşılanmayan	Toplam
Jeomorfolojinin prensipleri	*f*	*13*	*5*	*1*	19
	%	68,4	26,3	5,3	7,9
Yapısal (strüktüral) jeomorfoloji	*f*	*6*	*4*	*6*	16
	%	37,5	25,0	37,5	6,7
Kıyı ve karst jeomorfolojisi	*f*	*13*	*3*	*4*	20
	%	65,0	15,0	20,0	8,3
Türkiye jeomorfolojisi	*f*	10	3	7	20
	%	50,0	15,0	35,0	8,3
Klimatik jeomorfoloji	*f*	14	2	1	17
	%	82,4	11,8	5,9	7,1
Genel klimatoloji	*f*	*13*	*2*	*4*	19
	%	68,4	10,5	21,1	7,9
Türkiye iklimi	*f*	*8*	*1*	*9*	18
	%	44,4	5,6	50,0	7,5

Genel kartografya	*f*	*9*	*2*	*6*	17
	%	52,9	11,8	35,3	7,1
Hidrografya	*f*	*10*	*2*	*7*	19
	%	52,6	10,5	36,8	7,9
Türkiye hidrografyası	*f*	*10*	*0*	*7*	17
	%	58,8	0,0	41,2	7,1
Toprak coğrafyası	*f*	14	3	3	20
	%	70,0	15,0	15,0	8,3
Biyocoğrafya	*f*	7	2	11	20
	%	35,0	10,0	55,0	8,3
Türkiye bitki coğrafyası	*f*	5	2	11	18
	%	27,8	11,1	61,1	7,5
Toplam	*f*	*132*	*31*	*77*	*240*
	%	*55,0*	*12,9*	*32,1*	*100,0*

Jeomorfolojinin prensipleri

Katılımcıların, jeomorfolojinin prensipleri ilgili olarak ders kitabından beklentilerinde; *"genel bir bakış açısı kazandırması" (k1), "yerşekillerinin oluşumunda nelerin etkili olduğunu açıklaması" (k6), "bu oluşumların süreçlerini açıklaması" (k9, 14), "bunların incelenme yöntemlerini öğretmesi" (k21), "Dünya çapındaki ünlü yapıları tanıtması (k12, 16), "ayrıntılı olması" (k2), "renkli ve bol şekilli olması" (k18), "anlaşılır olması" (k5, 8), "aradığım önemli her şeyi bünyesinde barındırması" (k11), "öğrencinin seviyelerine uygun olması"* (k10) gibi unsurların öne çıktığı belirlenmiştir.

"*Jeomorfolojinin prensipleri dersinin kitabından beklentiniz nedir?*" sorusuna, katılımcılardan %14,3'ü "*hiçbir beklentim yok*" (k3, 12, 19) cevabını vermişlerdir. Bu duruma gerekçe olarak da k12 *"jeomorfolojinin ne olduğunu bilmediğim için bir beklentim yok"*. K3 *"fiziki coğrafya çok sevdiğim bir alan değil. O yüzden bir beklentim yok"* ifadelerini kullanmışlardır.

Katılımcıların %68,4'ünün jeomorfolojinin prensipleri kitabından beklentilerini tamamen karşıladığı, %26,3'ünün ise beklentilerini kısmen karşıladığı tespit edilmiştir. Beklentilerini karşılayamadığını ifade edenlerin oranı ise %5,3'tür.

Beklentisi tamamen karşılanan katılımcılardan *k4 "terim öğrendim", k6 "kitap istediğim gibi jeomorfolojinin tanımını ve etmenleri yazmış", k7 "öğrenci açısından öğrenilmesi gereken her şey kitapta az çok mevcut durumdaydı", k8 "dersi anlamamda çok yardımcı oldu", k9, 14, 17 "beklentilerimi karşıladı" k11 "hemen her şeyi bulabildim" k13 "yeryüzü şekillerinin oluşumu ve coğrafi şekiller hakkında bilgi edindim". K15 "jeomorfolojiye dair yeni bilgiler öğrenmemi sağladı ve eksik bilgilerimi tamamladı". K16 "Dünya üzerindeki oluşumlar aralarda sinmiş vaziyetteydi", k20 "kitap güzeldi. Akademik olarak yeterliydi", k21 "yeryüzünü tasvir etmeyi öğrendim"* ifadelerini kullanmışlardır.

Beklentilerinin kısmen karşılandığını ifade eden *k1 ve k5 "beklentimi kısmen karşıladı", k2 "genel tanımlar güzeldi ama bilgiler kafamda oturmadı", k10 "genel seviyeye uygun bir kitap değil", k18. "bazı konulara gereğinden fazla yer verildiğini ayrıntıya çok inildiğini bunun da öğrenme güçlüğü oluşturduğunu düşünüyorum"* ifadelerine yer vermişlerdir.

Kitaptan hiçbir beklentisi olmadığını ifade eden k3 ise bu kitap için *"dili çok ağırdı. O yüzden pek bir şey anlamadım*" gerekçelerine yer vermişlerdir. Bu katılımcının beklentisi olmadığı halde böyle bir ifadeyi kullanması ise oldukça manidardır.

Yapısal (strüktüral) jeomorfoloji

Katılımcılar, yapısal (strüktüral) jeomorfoloji dersi ile ilgili herhangi bir kitap kullanmadıklarını sadece ders notlarından sorumlu tutulduklarını beyan etmişlerdir. Bu beyanlarında, ders notları ile ilgili beklentilerini daha çok *'bilgi düzeyi, kavram ve olguları öğretebilme niteliği' (k11), 'üslubu' (k5), 'anlatımda kullanılan örnekleri' (k16) 'görsel malzeme' (k1), 'fotoğraflarla anlatma' (k6), 'anlaşılırlık'* (k5) '*coğrafya öğretmeni için gerekli olan içerik' (k18)* gibi kategorilerde toplamışlardır.

Katılımcıların yaklaşık 1/5'i bu ders notuyla ilgili hiçbir beklentisinin olmadığını beyan etmiştir. Katılımcılardan sadece %37,5'i beklentilerinin karşılandığını ifade etmişlerdir. Bunlar da *"yalnızca, genel bilgi vermesi bakımından beklentimi karşıladı" (k1), "yeni bilgiler kattı" (k2), "beklentilerimi karşıladı" (k9, 11), "yerkabuğunu oluşturan tabakalar konusunda bilgi edindim" (k21), "Tabakaların özellikleri ve yeryüzü şekillerinin oluşumuna etkisi hakkında bilgi sahibi oldum" (k13)* açıklamalarını yapmışlardır.

Beklentileri kısmen karşılanan katılımcıları oranı ise %25'tir. Kısmen karşılanan bu beklentileri için *k6 "sadece düzen itibariyle iyiydi", k10 "yalnızca, genel bilgi vermesi beklentimi karşıladı", k3. "eski türkçe gibi yazılmıştı anlamak için bayağı çaba sarfettim ama istediğim verimi alamadım", k4. "uzunluğundan dolayı sıkıcıydı. Faydalanmamı güçleştirdi"* şeklinde ayrıntılar vermişlerdir.

Ders notundan beklentilerini karşılayamayan katılımcıların oranı ise %37,5'tir. Katılımcılardan k5 bu konu ile ilgili olarak *"ne yazık ki beklentilerimi karşılayamadı. Konular çok uzundu ve anlaşılması güç bir şekilde yazılmıştı. İçeriğinde bilmediğim yabancı bir sürü kavram vardı ve açıklaması yoktu"* ifadelerini kullanmıştır. *K8 "kötü bir nottu hiçbir beklentimi karşılamadı", k14 "çok uzun cümlelerle okuyan kişinin algılanması ve öğrenmesi zorlaştırılmıştı", k16 "şekiller sadece bilgisayarda oluşturulmuş basit yapıdaydı. Hatta bazılarında olmadığı için havada kaldı", k19 "gereğinden fazla ayrıntı vardı", k20 "içerisinde çok gereksiz bilgiler buldum"* ifadelerine yer vermişlerdir.

Kıyı ve karst jeomorfolojisi

Katılımcıların kıyı ve karst jeomorfolojisi kitabından toplam 18 beklentisi olmuştur. Bu beklentilerinde *"temel bilgileri vermesini" (k1, 16, 17, 20), "detayları öğretmesini" (k9), "jeomorfolojik oluşumları anlatmasını" (k8, 21), "jeomorfolojik şekiller hakkında merakımı gidermesini" (k2), "eğlenceli olmasını" (k3), "zevkli olmasını" (k7), "anlaşılır bir dille yazılmış olmasını" (k5), "fotoğraflı bir kitap olmasını" (k6), "dersin içeriğini ve konularını anlamada yardımcı olmasını" (k11), "Türkiye'nin kıyıları ve karst topoğrafyası ile ilgili bilgiler içermesini" (k12, 13), "aşınım ve birikim şekilleri, kıyı tipleri, karst topoğrafyasını öğretmesini" (k14), "bu kitabı bitirdikten sonra çevremdeki jeomorfoljik şekiller hakkında yorum yapabilmeyi" (k15), "oluşum şartları ve süreçlerinin anlaşılır olarak gösterilmesi" (k18)* gibi özellikleri öne çıkarmışlardır. İki katılımcı ise (k4, 19) kitaptan beklentilerini belirtmek yerine, kitap hakkında genel kanaatlerini yazmışlardır.

Katılımcılardan %65'i kıyı ve karst jeomorfolojisi kitabından beklentilerini tamamen, %15'i kısmen karşıladığını ifade etmişlerdir. Ancak %20'lik bir katılımcı gurubu ise bu beklentilerini karşılayamadıklarını beyan etmişlerdir.

Kitaptan beklentilerinin tamamını karşılayan katılımcılardan *k5, 10, 12, 17, 20 "beklentilerimi karşıladı", k2 "ders kitabı çok fazla bilgiye boğmadan sade ve anlaşılır bir şekilde bilgi verdi, k6 "konuyla ilgili açıklamaları yeterli buldum", k8 "kitap güzeldi", k11 "en iyilerindendi", k13, 21 "kıyı tipleri ve karst topografyasına ait şekiller hakkında bilgi sahibi oldum", k16 "oluşumları öğrendim", k19 "gereği kadar bilgi vardı. Bende onu istiyorum zaten"* ifadelerini kullanmışlardır.

Beklentilerini kısmen karşılayan katılımcılar ise *"genel bilgi edinmemi sağladı" (k15), "ancak çok fazla akılda kalıcı olduğunu söyleyemem"(k1), "tamamen bilgi üzerine kurulmuştu. Kitap görsel ögelerle zenginleştirilebilirdi"(k7) i*fadelerine yer vermişlerdir.

Beklentilerini karşılayamayanlar ise *k9, 18 "beklentilerimi karşılamadı", k3 "içindeki resimler bile sıkıcıydı", k14 "çok sıkıcı bir kitaptı yazı kısmı çok fazla ve yazıları soluktu"* açıklamalarını yapmışlardır.

Katılımcılardan k7 beklenti belirtmediği halde beklentisinin kısmen karşılandığını beyan etmiştir. Bir katılımcı ise (k4) beklentilerinin karşılanıp karşılanmadığına yönelik bir açıklama yapmamıştır.

Türkiye jeomorfolojisi

Katılımcılar, Türkiye jeomorfolojisi dersinin notlarından *'Türkiye'nin yeryüzü şekillerinin nasıl meydana geldiğini anlatması' (k2, 8, 13, 15, 21), 'jeolojik geçmişine değinmesi' (k20), 'genel bir bakış açısı kazandırması' (k10), 'kalıcı ve akıcı bir dil kullanması' (k1), 'anlattıklarını fotoğraflarla desteklemesi' (k6), 'kolay ve işime yarayacak pratik bilgileri içermesi' (k16)* gibi beklentileri olduğu belirtmişlerdir.

Bu beklentilerinin tamamen karşılanma oranı %50'dir. Beklentisi kısmen karşılananların oranı ise %15'tir. Beklentileri karşılanmayan katılımcıların oranı ise %35'tir.

Beklentisi tamamen karşılanan katılımcılardan k8, 9 "*beklentilerimi karşıladı"* ifadelerini kullanmışlardır. *K15 "genel olarak bilgi edinmemi sağladı", k4 "gayet anlaşılır ve akılda kalıcıydı", k17 "ayrıntılı ve güzeldi", k20 "notlarda bütün bilgiler mevcuttu", k7 "oldukça verimliydi", k6 "akademik anlamda aranılan tüm bilgiler vardı", k21 "Türkiye'deki yeryüzü şekilleri hakkında bilgi edindim", k13 "yeryüzü şekillerinin oluşumu ve coğrafi şekiller hakkında bilgi edindim"* açıklamalarına yer vermişlerdir.

Beklentisi kısmen karşılananlardan k14 "*görsel sorunu vardı", k2 "merakımı çok fazla karşılamadı", k11 "çoğu beklentimi karşıladı"* açıklamalarını yapmışlardır.

Beklentileri karşılanmayan katılımcılardan k1, 10, 18 "*hiçbir beklentimi karşılamadı",* ifadesini kullanmışlardır. Bu ifadeye diğer katılımcılardan k19 *"ayrıntı fazlaydı", k5 "anlaşılması zordu", k16 "tamamıyla zor ve ezbere dayalı bilgilerdi", k12 "hoca söylüyor biz yazıyorduk. Çok komikti" i*fadelerini kullanmışlardır.

Klimatik jeomorfoloji

Katılımcıların klimatik jeomorfoloji dersinde okutulan kitaptan; "*gerekli bilgileri vermesi*" (k1), "*görsellik açıdan zengin olması*" (k5), "fotoğraflarla beraber açıklamalar

yapılması" (k6), "*anlaşılır ve sevdiren özellikler taşıması*" (k7), "*yorum kabiliyetimi artırması*" (k14), "*iklimin yeryüzü şekillerinin oluşumuna nasıl bir etki yaptığını anlatması*" (k9, 21), "*Dünya üzerinde oluşan yerşekillerinin oluşum süreçlerini, dağılımlarını ve özelliklerini anlatması*" (k18), "*Dünyadaki örneklerini vermesi*" (k16), "*iklim bölgelerini öğretmesi*" (k8, 20) "*içerisinde dış kuvvetlerin oluşturduğu her şeyi barındırması*" (k17) gibi beklentileri bulunmaktadır. Beklentisi olmadığını beyan eden katılımcılar k2, k12 ve k15'tir. *K2 "yine çok farklı bir isimle karşılaştığım için pek beklentim yoktu", k12 "hiçbir beklentim yoktu açıkçası", k15 "derse dair bilgim olmadığı için kitaptan da beklentim yoktu"* ifadelerini kullanmışlardır.

Kitaptan beklentilerini tamamen karşılayan katılımcıların oranı %82,4'tür. Bu katılımcılar beklentilerinin karşılanması ile ilgili olarak "*beklentimi karşıladı" (k1, 8, 9, 10), "öğreticiydi" (k4), "açıklamaları yeterli düzeydeydi" (k6), "kitabın içeriği dersi anlamada yardımcı oldu" (k11), "bilgi sahibi oldum" (k13), yeterli bir kitaptı" (k14), "istenilen her şey mevcuttu" (k16), "kalın ve bayağı ayrıntılı güzel bir kitaptı. Aradığım her şey mevcuttu" (k17), "bilmem gereken bilgiler vardı" (k19), "güzeldi" (k20), "oluşum aşamalarını öğrendim"* (k21) açıklamalarını yapmışlardır.

Beklentilerini kısmen karşıladığını ifade edenlerin oranı %11,8'dir. Bu hususta k5 "*beklentilerimi kısmen karşıladı. Çünkü yetersizdi", k7 "tamamen bilgi aktarımına dayalıydı. Görsel öğeler çok kullanılmamıştı"* ifadelerini kullanmışlardır.

Kitaptan beklentilerinin karşılanmadığını beyan eden tek katılımcı k18'dir. K2 ise kitaptan hiçbir beklentisi olmadığını belirtmiştir. Ancak yine de kitaptan faydalandığına yönelik açıklamalarda bulunmuştur. Bununla ilgili olarak "*yeni şeyler kattı. Ama kitabın kalınlığına bakmak bile beni yoruyordu"* açıklamasına yer vermişlerdir.

Genel klimatoloji

Katılımcıların genel klimatoloji ile ilgili ders notlarından beklentileri "*iklim hakkında temel/genel bilgileri edinme" (k1, 6, 8, 11, 14, 21), "iklim elemanlarını öğrenme" (k12), "iklim özelliklerinin neye bağlı olarak değiştiğini öğrenme" (k9, 13), "iklim tiplerini öğrenme" (k20), "iklimlerin oluşum ve dağılışını öğrenme" (k16, 18), "merak uyandırıcı bilgiler içermesi" (k3), "anlaşılır ve sade bir dille yazılmış olması"* (k5) gibi ifadelerden oluşmuştur. Ders notlarından hiçbir beklentisi olmadığını ifade eden katılımcıdan k2 ve k15 ise "*ismini ilk defa duyduğum için beklentim yok*" ifadelerine yer vermişlerdir. Katılımcıların genel klimatoloji ile ilgili ders notlarından beklentilerinin %68,4'ü tamamen %10,5'i kısmen karşılanmıştır. Beklentileri karşılanmayanların oranı ise %21,1'dir.

Beklentisi tamamen karşılananlardan k1, 3, 5, 8, 9, 10, 16 sadece "*beklentimi karşıladı*" ifadelerini kullanmışlardır. Diğer katılımcılardan k2 bu ifadeye "*yeni şeyler öğrendim. Ama salt ezber yapmasaydık daha çok şey öğrenirdim*", k6 "*yapılan açıklamak yeterliydi*", k12, "*iklim elemanlarını öğrendim*", k21. "*iklime dair bilgiler edindim*", k13 "*bilgi sahibi oldum*", k20 "*notlar akademik ve öğreticiydi*" açıklamalarını eklemişlerdir.

Genel klimatoloji ile ilgili ders notlarından beklentilerinin kısmen karşılandığını ifade eden k11 "*kısmen yardımcı oldu*", k14. "*örnek eksikleri vardı. Sınırlı kaynak olmamalıydı bence*" gerekçeleriyle bu duruma açıklık getirmişlerdir.

Ders notlarından beklentilerini karşılayamadıklarını ifade eden katılımcılardan k4 "*çok sıkıcı*", k7 "*salt bilgi var. Anlama güçlüğü yaşadım*", k18 "*ayrıca ders kitabımız yoktu*", k19 "*gereğinden fazla ayrıntı vardı*" ifadelerini kullanarak bu olumsuzluğa açıklık getirmişlerdir. Bu

katılımcıların 'genel klimatoloji ile ilgili ders notlarından bir beklentin var mı?' sorusuna anlamlı bir beklentileri olduğunu yazmadıkları halde bu cevapları vermeleri manidardır.

Türkiye iklimi

Katılımcıların Türkiye iklimi ile ilgili dersin notlarından, Türkiye'nin iklim özelliklerini "*yalın, sade" (k5) "anlaşılır" (k7), "ayrıntılı bir şekilde anlatmasını" (k1), "hakkında bilgi edinmeyi" (k3, 13, 21), "yeni ve farklı bilgilerle doldurmasını (k2), "gerekli bilgileri haritalarla destekleyerek öğretmesini" (k6)* beklediklerini, *"Türkiye'de meydana gelen farklı iklimleri ve nerelerde görüldüğünü öğrenmeyi" (k8), "özellikleri hakkında bilgi sahibi olarak bu konuda tecrübe sahibi olmayı" (k9), "Türkiye iklimini bir coğrafyacının bilmesi gerekenleri öğretecek şekilde vermesini" (k10), "tam anlamıyla öğretmesini (k12, 14), "Türkiye'de görülen iklim tipleri, özellikleri ve etkilediği alanlar hakkında gerekli bilgileri edinmeyi (k18), her şeyi (k15) öğrenmeyi"* (k11, 16, 20) istediklerini ifade etmişlerdir.

Katılımcılar Türkiye iklimi ile ilgili dersin notlarından beklentilerinin %44,4'ünü tamamen, %5,6'sını kısmen karşılamışlardır. %50'sini ise karşılayamamışlardır. Beklentisini tam olarak karşılayan katılımcılardan k3 "*gayet güzel direk bilgi verildi", k4 "öğreticiydi", k8, 9, 16 "beklentilerimi karşıladı", k13 "Türkiye'nin iklimi üzerinde nelerin etkili olduğu ve Türkiye iklimi hakkında bilgi sahibi oldum", k20 "notlar akademik ve öğreticiydi", k21 "Türkiye'deki iklimlerin özelliklerini öğrendim"* ifadelerini kullanmıştır. Beklentilerini kısmen karşıladığını ifade eden tek katılımcı ise k5'tir.

Beklentilerini karşılayamayan katılımcılardan k6, 11, 15, 18 yalnızca "*beklentimi karşılamadı*", ifadesini kullanmışlardır. K1 bu ifadeye "*çok yüzeysel anlatıyordu adeta lise seviyesindeydi", k10 "ayrıntıya fazla inmemişti çok genel hatlarıyla konu anlatılmıştı", k2 "yüzeysel bilgiler olarak geçtik daha özele inilebilirdi", k12 "basit anlamda gördük. Bildiklerimizi tekrar ettik. Çok yeni bir şey katmadı", k14 "gezilerle pekiştirme yapılarak daha iyi öğrenme sağlanabilirdi"* açıklamalarını eklemişlerdir.

Genel kartografya

Genel kartografya dersinin notları ile ilgili olarak katılımcılardan k12 "*anlamını öğrenmeyi", k1, 10, 21 "genel hatlarıyla bilgiler vermesini", k5,11 "anlaşılır olmasını", k6, 13 "harita yapımını, tarihçesine dair bilgilerin yer almasını", k8 "harita tiplerini öğrenmeyi", k9 "haritaları, ölçekleri bilmeyi", k14, 20 "harita çizebilmeyi", k16 "harita okumayı", k18 "renkli ve bol örnekli olmasını", k3 "çekici bir kaynak olmasını"* bekliyordum ifadelerini kullanmışlardır.

Beklentisi tamamen karşılanan (%52,9) katılımcılardan k1, 5, 10 "*beklentimi karşıladı", k6 "içerik açısından beklentimi karşıladı", k7. "oldukça verimli notlardı", k12 "tanımını öğrendim ve eski coğrafyacılar hakkında bilgi sahibi oldum", k13 "ilk haritalar ve ilk coğrafyacılar hakkında bilgi sahibi oldum", k19 "gereği kadar bilgi vardı bende onu istiyorum zaten", k21 "harita okuma ve yapma konusunda bilgiler edindim*", ifadelerini kullanmışlardır.

Beklentilerini kısmen karşıladığını beyan eden (%11,8) katılımcılardan k2 "*ezber yaptığından",* k16 ise *"ezber gerektiren bilgiler öğrendiğinden"* söz etmişlerdir.

Beklentilerini karşılayamayan (%35,3) katılımcılardan k9, 18 "*beklentilerimi karşılamadı", k4 "çok sıkıcı bir kaynaktı", k3 "çok sade içindeki haritalarda bile renk yoktu",*

k8 "gereksiz bilgi yığınıydı", k20 "notlar çok kötüydü. Hiçbir verim alamadım", açıklamalarına yer vermişlerdir.

Hidrografya

Hidrografya ders kitabından beklentilerle ilgili olarak katılımcılardan k1 "*gerekli bilgiler vermesini", k15 "genel bilgileri kavramayı", k5 "sıkılmadan okuyabilmeyi" k6 "harita ve fotoğraflarla desteklenmiş olmasını", k7 "bilgileri anlaşılır kılmasını", k8, 13, 21 "yer altı ve yerüstü sularını ve özelliklerini öğrenmeyi", k9 "suyun özelliklerini ve topografyada ne gibi değişiklere yol açtığını ve bunun etkileri hakkında bilgilendirmesini", k12, 17 "Dünyada suların dağılışını öğrenmeyi", k14 "suyun atmosferde, yeryüzünde ve yeraltındaki özelliklerini öğretilmesini", k16 "su varlığımız ve ne şekilde kullandığımızı öğrenmeyi", k18 "su kaynakları oluşumları dağılışları ve özellikleri hakkında gerekli bilgiler ve şekillerden oluşan bir kitap olmasını", k20 "yeryüzündeki akarsu ve göllerin özelliklerini öğrenmeyi"* beklediklerini beyan etmişlerdir. Katılımcılar bu beklentilerinin %52,6'sını tamamen, %10,5'ini kısmen karşılamışlardır. Beklentilerinin karşılanmadığını ifade edenlerin oranı ise %36,8'dir.

Beklentileri tamamen karşılanan katılımcılardan k8, 10, 11, 15, 16 "*beklentimi karşıladı", k6 "kitap düzen olarak iyi hazırlanmıştı", k12 "fazlasıyla öğrendim", k13 "yerüstü ve yeraltı suları hakkında bilgi sahibi oldum", k17 "büyük, geniş ve kapsamlı bir kitaptı", k21 "su terimi hakkında genel bilgiler edindim*" ifadelerini kullanmışlardır. "*Beklentilerimi kısmen karşıladı*" ifadesini kullanan katılımcılardan k1 *"yeterli değildi", k2 "yeni şeyler öğrendim. Birde kitap çok büyük olmasaydı iyi olurdu"* açıklamasına yer vermişlerdir.

Ders kitabının beklentilerini karşılamadığını ifade eden katılımcılardan k9 ve k18 yanlızca *"beklentilerimi karşılamadı"* ifadesini kullanmış ve hiçbir gerekçe yazmamışken *k19 "gereğinden fazla ayrıntı vardı", k5 "tek düze yazılmıştı. Ve o an öğrendiklerimi şuan hatırlamıyorum bile", k4 "çok sıkıcı bir kitaptı", k7 "fazla bilgi içeriyor ve öğrenmeyi güçleştiriyor", k20 "fuzuliydi"* şeklinde açıklamalar yapmışlardır.

Türkiye hidrografyası

Türkiye hidrografyası kitabıyla ilgili olarak, katılımcıların yaklaşık %90'ının beklentilerini '*Türkiye'nin yeraltı ve yerüstü su kaynaklarını öğrenmeye ve anlamaya*' yönelik ifadeler şekillendirmektedir. Kitabın bu beklentilerin %58,8'ini karşıladığı belirlenmiştir. Nitekim katılımcılardan k1, 8, 9, 10, 16 "*beklentimi karşıladı",* k2 *"yeni şeyler öğrendim",* k4 *"öğreticiydi",* k11 *"içerisinde daha çok makaleler vardı",* k13 *"ülkemizin su kaynakları hakkında bilgi sahibi oldum",* k21 "*Türkiye'nin sahip olduğu su kaynakları hakkında önemli bilgiler edindim*" ifadelerini kullanmışlardır.

Katılımcıların %41,2'sinin ise beklentilerini karşılayamadığı tespit edilmiştir. Bu hususta katılımcılardan k19 beklentilerinin karşılanmamasına gerekçe olarak "*gereğinden fazla ayrıntı vardı*", k7 "*fazla bilgi içeriyordu bu da öğrenmeyi güçleştiriyordu", k12, 15 "gereksiz ayrıntılar yüzünden asıl öğrenmemiz gerekeni öğrenemiyorduk*" ifadelerini kullanmışlardır. K5 ise bu ifadelere zıt olarak "*içeriği zayıftı"* gibi bir açıklama yapmıştır.

Toprak coğrafyası

Toprak coğrafyası ders notları ile ilgili katılımcıların beklentileri arasında '*yeryüzündeki toprak türlerinin*' (k18), '*bunların dağılışının*' (k8), '*oluşum şartlarının*' (k9, 13, 15, 16, 18, 21), '*oluşumlarına etki eden faktörlerin*' (k14) yer aldığı bir kaynak olması gibi özellikler yer

almaktadır. Bu kaynağın '*ayrıntılı'* (k4), '*sade'* (k1), '*akıcı'* (k5) ve '*anlaşılır'* (k7) bir dille yazılmış olması da bu beklentileri şekillendiren diğer unsurlardır.

Ders notlarından beklentilerinin tamamını karşılandığını belirten katılımcıların oranı %70'tir. Beklentilerinin kısmen karşılandığını beyan edenlerin oranı ise %15'tir. Beklentilerini karşılanmadığını zikredenlerin oranı da %15'tir.

Beklentisi karşılananlardan k1, 9, 16, 18, 19 *"beklentilerimi karşıladı", k11, 15, 17, 21 "genel bilgiler edindim", k20 "düzeyi akademikti", k2 "verimliydi", k8 "toprak oluşumunu, yeryüzünde nerelerde hangi toprak oluşuyor öğrendim", k13 "toprak oluşumu ve toprak türleri hakkında bilgi sahibi oldum", k12 "toprak bitki ilişkisini öğrendim",* ifadelerini kullanırken beklentisinin kısmen karşılandığını savunan katılımcılardan k3 "*kısmen karşıladı. Çünkü dili biraz sadeleşmeli ve renkli olmalıydı", k5 "içeriğinde yararlı bilgiler vardı. Ama tek düze anlatılmıştı. Ezberlendikten sonra unutulacak bilgiler mevcuttu. Beklentilerimi tam karşılamadı", k10 "toprağın bazı özelliklerine gereğinden fazla yer verilmişti tam olarak beklentimi karşılamadı*" şeklinde açıklamalar yapmışlardır.

Beklentisi karşılanamayanlar ise "*beklentimi karşılayamadı"* (k6)*, "uzunluğundan dolayı sıkıcıydı" (k4), "kitabın dili çok ağır ve konular karmaşık bir şekildeydi*" (*k7)* açıklamalarına yer vermişlerdir.

Biyocoğrafya

Katılımcıların biyocoğrafya ders notları ile ilgili beklentilerde '*genel bilgileri edinme isteğinin'* öne çıktığı görülmektedir. Nitekim katılımcılardan *k1 "bilgileri öğretici ve akılda kalıcı bir biçimde sunmasını", k3 "içerik olarak daha verimli olmasını", k5 "görsel açıdan zengin olmasını", k6,16 "genel hatlarıyla bilgiler elde etmeyi", k8,9 "bitkilerle coğrafya arasındaki etkileşimi öğrenmeyi",k12 "Dünyada canlı yaşantısının coğrafi boyutu hakkında bilgi sahibi olmayı", k15,20 "Dünyada canlı yaşamına dair bilgi edinmeyi", k13 "bitki türleri ve nerelerde yayılış gördüğü hakkında bilgi sahibi olmayı", k18,21 "bitkilerin yayılışı özellikleri hakkında bilgi edinmeyi"* bekledikleri tespit edilmiştir.

Katılımcıların biyocoğrafya ile ilgili ders notlarından beklentilerinin %35'i tamamen, %10'u kısmen karşılanmıştır. Ancak %55'i ise karşılanmamıştır.

Beklentileri tamamen, karşılan katılımcılardan k9, 12, 16, sadece "*beklentilerimi karşıladı*" ifadelerini kullanmışlardır. K17 "*güzeldi ayrıntılıydı*", k21 "*bitkilere ait bilgiler edindim*", k13 "*bitkilerin yetişme koşulları ve yeryüzündeki dağılımı hakkında bilgi sahibi oldum*" ifadelerine yer vermişlerdir. K7 ise "*konuyu öğretme açısından başarılıydı*" açıklamasını yapmıştır.

Beklentileri kısmen karşılanan katılımcılardan k15 "*beklentilerimi kısmen karşıladı",* k6 ise *"notlar sadece düzen itibariyle iyiydi"* ifadesini kullanmışlardır.

Biyocoğrafya ders notlarından beklentilerini karşılayamadığını ifade eden katılımcıların oranı ise oldukça yüksektir (%55). Bu duruma notlardaki '*ayrıntının fazla ve uzun*' olmasının etkili olduğu iddia edilmiştir. Nitekim bu durumla ilgili açıklama yapan katılımcılar *"gereksiz ayrıntılarla doluydu" (k1), "çok ayrıntı vardı" (k2, 10), "ayrıntı fazlaydı. Tek düze bir şekilde anlatılmıştı" (k5), "çok uzundu" (k4)* yönde fikir beyan etmişlerdir. K14 ise *"yerine göre tartışmacı ve açıklayıcı anlatım biçimleri bir arada kullanılabilirdi"* açıklamasını yapmıştır. Katılımcılardan k11, 18 ve 19 ise sadece *"beklentilerimi karşılayamadı"* ifadelerini yazmış ve

bu durumun sebebi ile ilgili herhangi bir açıklama yapmamışlardır. Yapılan diğer açıklamalarda ise gerekçelerden ziyade yakınma ve sitem söz konusudur. Katılımcılardan *k3 "not değil intihar sebebiydi", k20 "notlarda istediğim gibi bir durum yoktu*" şeklinde bir bilgiye yer vermişlerdir.

Türkiye bitki coğrafyası

Türkiye bitki coğrafyası ders notlarından beklentilerle ilgili olarak katılımcılar; Türkiye'deki bitkilerin *'türlerini' (k15) 'dağılışını' (k8, 9, 13,* 16, 20, 21) '*yetişme koşullarını*' (k18) '*fotoğraflarla desteklenmesini*' (k6) beklediklerini ve bu beklentilerini de '*kalıcı*' (k1) ve '*sade bir dille*' öğretmesini istediklerini beyan etmişlerdir. Ancak katılımcıların ders notundan beklentilerinin yeterli ölçüde karşılanamadığı tespit edilmiştir. Çünkü beklentileri karşılanamayan katılımcıların oranı %61,1'dir. Beklentisi tamamen karşılananların oranı %27,8'dir. Beklentileri kısmen karşılananların oranı ise %11,1'dir.

Beklentileri karşılananlardan k8, k9 ve 17 sadece "*beklentilerimi karşıladı*" ifadelerini kullanmışlardır. İki katılımcı ise bu hususta "*Türkiye'de bulunan bitkilerin özellikleri*" (k21) ve "*yayılış alanları"* (k13) hakkında bilgi sahibi oldum açıklamalarını yapmışlardır.

Beklentilerini kısmen karşılayan katılımcılardan k5 "*beklentilerimi kısmen karşıladı ama konular çok uzundu. Çok fazla bitki çeşidi vardı ve ezberlense bile karıştırılacak, unutulacak tarzda bir kaynaktı*", k6 "*notlar sadece düzen itibariyle iyiydi*" ifadelerine yer vermiştir.

Beklentilerini karşılayamadığını ifade eden katılımcılardan k15, 18, 19 bu konu ile ilgili açıklama yapmamış, sadece "*beklentilerimi karşılamadı*" ifadesini kullanmışlardır. Diğer katılımcılar ise bu yargılarını k20 "*notlarda istediğimi bulamadım", k1 "çok fazla detay verilmişti", k2 "bilgi ayrıntılı bir şekilde verilmişti", k4 "anlaşılır değildi", k11 "bilgilerin bölge tarzında verilmesi anlamayı zorlaştırıyordu", k12 "çok fazla ayrıntı vardı. Kampüsteki ağaçların adını bile bilmezken hepsinin bütün özelliklerini ezberlememiz isteniyordu", k14 "ideal çalışma kaynakları sayılmazdı", k16 "bir sürü ağaç ismi vardı"* ifadeleriyle açıklamaya çalışmışlardır.

Beşerî coğrafya ile ilgili ders kitapları ve ders notlarından beklentilere yönelik bulgular

Katılımcıların lisans programında okudukları coğrafya ders kitapları ve ders notları ile ilgili beklentilerinin %15,4'ü beşerî coğrafya ile ilgilidir. Bu beklentilerin %61,3'ü tamamen, %15'i kısmen karşılanmıştır. %23,8'i ise karşılanamamıştır.

Beşerî coğrafya ile ilgili ders kitapları ve ders notlarından beklentilerini tespit etmek amacıyla nüfus ve yerleşme, siyasi coğrafya, şehir coğrafyası, Türkiye'de nüfus ve yerleşme dersleri sorgulanmıştır. Bu derslerden siyasi coğrafya ve Türkiye'de nüfus ve yerleşme derslerinin ders kitapları, şehir coğrafyası, nüfus ve yerleşme derslerinin ise ders notları ile ilgili beklentileri sorgulanmıştır. Bu sorgulamalar sonrasında elde edilen beklentilerden %51,2'sinin ders kitapları, %48,8'inin de ders notlarıyla ilişkili olduğu belirlenmiştir.

Katılımcıların beşerî coğrafya ders kitapları ile ilgili beklentilerinin %75,6'sını, ders notu ile ilgili beklentilerinin %46,2'sini tamamen karşıladıkları tespit edilmiştir. Ders kitabından beklentilerini karşılayamayanların oranı %4,9; ders notlarında beklentilerini karşılayamayanların oranı ise %43,8'dir.

Bu değerlendirmeler sonucunda beklentileri tamamen karşılanan katılımcıların oranının en yüksek olduğu beşerî coğrafya ders kitabının siyasi coğrafya (%81), ders notunun ise nüfus

ve yerleşme (%55) olduğu belirlenmiştir. Katılımcıların beklentilerini karşılamadığını ifade ettikleri ders kitaplarının başında Türkiye'de nüfus ve yerleşme (%5), ders notlarının başında ise şehir coğrafyası (%52,6) gelmektedir (Tablo 3).

Tablo 3. Katılımcıların lisans programında okudukları beşerî coğrafya ders kitapları ve ders notları ile ilgili beklentilerinin nitelikleri

		Beklentisi tamamen karşılanan	Beklentisi kısmen karşılanan	Beklentisi karşılanmayan	Toplam
Nüfus ve yerleşme	*f*	*11*	*2*	*7*	20
	%	55,0	10,0	35,0	25,0
Siyasi coğrafya	*f*	*17*	*3*	*1*	21
	%	81,0	14,3	4,8	26,3
Şehir coğrafyası	*f*	*7*	*2*	*10*	19
	%	36,8	10,5	52,6	23,8
Türkiye'de nüfus ve yerleşme	*f*	14	5	1	20
	%	70,0	25,0	5,0	25,0
Toplam	*f*	*49*	*12*	*19*	*80*
	%	*61,3*	*15,0*	*23,8*	*100,0*

Nüfus ve yerleşme

Katılımcılar, nüfus ve yerleşme dersinin notlarından beklentilerini *"akılda kalıcı temel bilgileri vermesi (k1, 6), "ilgili kavramları vermesi" (k21), "konuların özet ve anlaşılır olması" (k4), "okurken zevk alınacak, sıkıcı olmayan anlaşılması kolay bir şekilde yazılmış olması" (k5), "Dünya nüfusu dağılışını vermesi" (k9), "yerleşme özelliklerini anlatması" (k13, 15, 20)* ve *"meskenlerin neden farklı olduğunu açıklaması" (k8), "nüfus planlamaları hakkında bilgi vermesi"* (k12) gibi unsurlar üzerinde yoğunlaştırmışlardır.

Nüfus ve yerleşme dersi notlarından beklentilerini tamamen karşılayan katılımcıların oranı %55'tir. Bu katılımcılardan k9, 12, 14, 15, 16 ve 19 sadece "*beklentilerimi karşıladı"* ifadesini kullanmışlardır. Bu ifadelerine açıklama getiren katılımcılardan *k4 "öğreticiydi. Bilgiler akıcı bir şekilde aktarılmıştı", k8 "dili ve anlatımı güzeldi", k13 "Dünya nüfusu ve nerelerde yoğunlaştığı hakkında bilgi sahibi oldum. Kısa ve öz bir nottu, anlatımı güzeldi", k17 "iyiydi", k21 "nüfusa ait bilgiler edindim"* tarzında ifadeler kullanmışlardır.

Beklentilerini kısmen karşılayan katılımcıların oranı ise %10'dur. Bunlardan k1 *"beklentimi kısmen karşıladı. Ders notunda nüfusla alakalı genel bilgiler buldum. Ancak yerleşme için aynı şeyi söyleyemeyeceğim. Güncel bilgiler kullanılmamıştı. Eski bilgilerin nüfus gibi dinamik bir konuda kullanılması hiç uygun değildi"* ifadelerini kullanmıştır. K11 ise *"sadece genel bilgi ve açıklamalar vardı. Görsel açıdan yetersizdi"* şeklindeki açıklamalara yer vermiştir.

Beklentilerinin karşılanmadığını ileri süren katılımcılar (%35) bu duruma '*doyurucu değildi', 'ezbere dayalıydı', 'not tutma şekli yanlıştı', 'bilgilerin güncel değildi', 'içerik zayıftı'* gibi gerekçelerle açıklık getirmişlerdir. Örneğin k2 *"yeni şeyler öğrenmekle birlikte doyurucu değildi. Verilmesi gereken bilgiler daha kaliteli olabilirdi", k5 "beklediğim gibi olmadı. Ezbere dayalı bir nottu. Harita, şekil, grafik yoktu. Tek düzeydi", k7 "hocamızın yazdırdığı konular ağır ve ezberlenmesi zor notlardı", k6 "salt yazı kullanılmak, konuyu sıkıcı hale getirmekteydi. Ayrıca elle yazdığımız için yerleşme konusu yetişmedi bile", k18 "ders not tutma şeklinde geçti ve kendi notumuzu kendimiz aldık. Veriler oldukça eskiydi", k10 "güncel bilgiler*

kullanılmamıştı", k20 "notlarda aradıklarım yoktu. İçeriği, sayısal verileri çok karmaşıktı" şeklinde ifadeler kullanmışlardır.

Siyasi coğrafya

Siyasi coğrafya dersi kitabından beklentiler ile ilgili olarak katılımcılardan *k8 "coğrafyanın ülkelerin siyasetine ve politikalarına nasıl etki ettiğini öğretmesini", k2, 13, 18 "coğrafya ile siyasi bilgi arasındaki ilişkiyi öğrenmeyi", k16 "siyaset-coğrafya ilişkisinin günümüze etkilerini öğrenmeyi", k6, 7 Dünyadaki siyasi sorunların neler olduğunu ve bunları etkileyen coğrafi etkenleri öğrenmeyi", k17, 21 "Dünya siyasi coğrafyası hakkında bilgi edinmeyi", k12. Dünyada sözü geçen ülkelerin siyasi duruşları hakkında bilgi sahibi olmayı", k14. Dünyada yaşanmakta olan siyasi ekonomik ve sosyo-kültürel gelişme ve değişmelere coğrafi bakış açısı kazandırmak ve Türkiye'nin konumunun stratejik önemini algılatmasını", k15. Dünyada geçmişten günümüze görülen siyasi oluşumları genel hatlarıyla öğrenmek ve günümüzde ülkelerin siyasi durumlarını coğrafya ile ilişkilendirmesini", k9 "ülkeler arasında siyasi olayları ve dengeleri öğrenmek ve ülkemizin bu konudaki yerini bilmeyi", k20 "yeryüzünde ki siyasi çatışma alanlarını öğrenmeyi", k3 "akıcı bir kitap olmasını", k5 "güncel konuların yer almasını", k11 "günlük hayatımız için önemli bilgi ve yorumlar içermesini"* bekliyordum ifadelerini kullanmışlardır.

Siyasi coğrafya ders kitabından beklentilerini tamamen karşılayanların oranı %81'dir. Beklentilerini kısmen karşılananların oranı ise oranı ise %14,3'tür. Beklentilerini karşılayamadığını beyan edenlerin oranı ise %4,8'dir.

Ders kitabından beklentilerini tamamen karşılayan katılımcılardan k5, 8, 9, 14, 15, 16 ve 19 sadece "*beklentilerimi karşıladı*" ifadesini kullanmışlardır. Ancak bu hususta herhangi bir gerekçe yazmamışlardır. Bu tür ifadelere gerekçe yazan katılımcılardan *k3 "beklentilerimin üstünde çıktı. Normal bir roman gibi alıp okuduğumu hatırlıyorum. Bilgilerin çoğu aklımda. İleride çok işime yarayacağını düşünüyorum", k6 "yazı dili çok güzel olan bir kitaptı, okurken sıkılmıyordum. Fakat yer yer tekrarlar vardı", k20 "kitap çok akıcıydı roman havasında sürükleyiciydi. İçeriği çok geniş ve akademikti", k7 "kitap siyasi coğrafyayı öğrenciye nasıl vereceğini bilen anlaşılır bir kitaptı. Dili akıcıydı, ezberletmek yerine öğretmeyi hedefleyen bir kitaptı", k13 "coğrafi özelliklerin ülkelerin siyasetleri üzerinde nasıl etkili olduğunu ve Dünya siyasetini yönlendirdiğini öğrendim. Anlatımı güzeldi ve anlaşılırdı", k21 "siyasi oluşum, sınırlar, birlikler hakkında bilgiler edindim. Dünya siyasi coğrafyasının anlatıldığı alanında fazla kitap olmadığından ihtiyacı karşılayan önemli bir kitaptı", k2 "tablo, grafik vb. Bilgiler kaliteliydi", k17 "aradığım her şey vardı",k4 "bilgiler öğretici ve akılda kalıcıydı", k12 "gereksiz bilgi yoktu"* ifadelerine yer vermişlerdir.

Beklentilerini kısmen karşıladığını ifade eden katılımcılardan *k1 "dili güzeldi. Ancak kitapta çok fazla yazım yanlışı, bilgi hatası, yer yer birbiriyle çelişen tutarsız bilgiler içeriyordu", k10 "kitap çok çalakalem yazılmış gibiydi. Yazım yanlışları vardı", k11 "bazı gereksiz konulara da yer verilmişti"* ifadeleriyle düşüncelerini gerekçelendirmiştir.

Kitabın beklentilerini karşıladığını ifade eden katılımcılardan k18 ise "*beklentilerim karşılanmadı. Çünkü kitapta yazarın diğer kitaplarından alıntılar vardı*" şeklinde bir açıklamaya yer vermiştir.

Şehir coğrafyası

Şehir coğrafyası dersinin notu ile ilgili olarak katılımcılardan k1, k10 ve k11 "*şehir coğrafyasıyla ilgili genel bilgiler vermesini", k9 "şehirlerin kuruluşu, yeryüzünde dağılışı, genel fonksiyonları, şehirlere bağlı bölgeler, şehirlerin fonksiyonel özellikleri ile şehirlerin sınıflandırılması gibi konularda bilgi sahibi olmamı sağlamasını", k8 ve k13 "şehirlerin oluşumunu ve gelişimlerini öğrenmeyi", k6 "şehirlerin ortaya çıkışını anlatan bir kaynak olmasını", k18 "bir şehrin planlanmasında etkili olan coğrafi faktörleri öğrenmeyi", k20 "Dünyada ki önemli şehirleri ve fonksiyonlarını öğrenmeyi", k5 "görsel açıdan zengin, yalın anlaşılır bir dille yazılmış olmasını", k7 "güncel veriler ve yalın bir anlatım*" beklediklerini beyan etmişlerdir.

Şehir coğrafyası ders notundan beklentilerini tamamen karşılayan katılımcıların oranı (%36,8), beşeri coğrafya ile ilgili incelenen ders notları içerisinde en düşük olanıdır. Katılımcıların beklentilerini karşılama gerekçeleri arasında *"yeni ve farklı bilgiler öğrendim. Biraz bilgi yoğunluğu vardı. Ama güzeldi" (*k2*), "şehirlerin oluşumuna etki eden faktörleri ve şehirlerin özelliklerini öğrendim. Anlatımı güzeldi ve anlaşılırdı" (k13), "tarihsel süreçte şehirlerin gelişimi, şehirlerin fonksiyonları vb. konularda bilgiler edindim" (k21), "konular çok güzel özetlenmiş. Bilgiler akıcı bir şekilde aktarılmıştı" (k4), "merakımı giderdim" (k8,12)* ifadeleri yer almıştır.

Şehir coğrafyası ders notundan beklentilerini kısmen karşılayanların oranı ise %10,5'tir. Katılımcılardan k6 bu hususta *"notlar, sadece düzen itibariyle iyiydi", k15 "jeomorfolojik şekillerle ilgili yeterli bilgileri edinemedim"* açıklamalarına yer vermişlerdir.

Şehir coğrafyası ders notundan beklentilerini karşılamayan katılımcıların oranı ise oldukça yüksektir (%52,6). Bu durumun sebepleri ile ilgili olarak k1 *"çok fazla detay verildiği yerler vardı. Dili sade değildi. Ders notu hiç iç açıcı değildi. Görsel malzeme azdı", k3 "beni şehirden soğuttu", k5 "fazla uzun konular vardı. Bazı kavramlar anlamayı güçleştiriyordu. Görsel açıdan oldukça yetersizdi. Sadece teorik bilgilerden oluşuyordu", k7 "karışık ve eski veriler içeriyordu. Dili ağır ve anlaşılması güçtü", k9 "oldukça yoğun bilgiye sahipti. Konular karışık bir dizilime sahipti", k11 "daha çok eski bilgiler ve olaylar vardı. Daha güncel olmalıydı", k16 "eski ve güncel olmayan bilgiler ve kötü bir fotokopisi vardı", k18 "verilen nottaki veriler oldukça eski ve yazı dili oldukça ağırdı. Konular arasında ayrım ve sıralama belirsizdi. Anlaşılması çok güçtü gereksiz çok veri vardı", k19 "ayrıntı fazlaydı", k20 "notlarda çok anlamsız bilgiler vardı içerik çok kötüydü. Ezberci sisteme dayanıyordu"* açıklamalarını yapmışlardır.

Türkiye'de nüfus ve yerleşme

Katılımcıların Türkiye'de nüfus ve yerleşme dersinin kitabı ile ilgili beklentilerinde Türkiye'nin *"nüfus ve yerleşme özelliklerini" (k8) "genel olarak" (k11) "fotoğraflarla destekleyerek anlatması" (k6). "güncel bilgiler içermesi" (k1). "nüfus siyasetini öğretmesi" (k12). "ülke genelinde gösterdiği farklılıkları açıklaması" (k15). "nüfusun tarihsel gelişimini öğretmesi" (k18). "diğer devletlerle karşılaştırılmalı olarak öğretmesi" (*k9, 14*) ile ilgili beklentiler zikredilmiştir. Ayrıca. "terimlerin güzel yer alması" (k4), "sıradan olmayan görsel zenginlik içermesi" (k5), "anlaşılır yalın ve sade bir dil kullanılması" (k7)* gibi beklentiler yer almaktadır.

Türkiye'de nüfus ve yerleşme ders kitabından beklentilerinin tamamen karşılandığını belirten (%70) katılımcılardan k8, 9, 10, 14, 16, 19 "*beklentilerimi karşıladı", k1 "dili sade ve akıcıydı", k2 "dizaynı kaliteli ve güncel tablo grafikler vardı", k4 "anlaşılır, akılda kalıcı ve öğreticiydi", k7 "konuyu öğretme açısından zevkli grafiklerle desteklenmiş yalın bir kitaptı", k12 "kitap çok güzeldi. Bilgiler akılda kalıcıydı. Gereksiz bilgi yoktu", k15 "anlaşılması ve okuması kolaydı", k17 "güzeldi", k21 "Türkiye nüfusu hakkında bilgiler edindim. Kısa ve öz notlar şeklindeydi"* türünde açıklamalar yapmışlardır.

Türkiye'de nüfus ve yerleşme dersinin kitabından beklentilerini kısmen karşılayan katılımcıların oranı %25'tir. Bununla ilgili olarak *k5 "beklentilerimi karşıladı. Fakat görsel açıdan yetersizdi", k6 "kitap düzen olarak iyi hazırlanmıştı. Ancak açıklamaları destekleyen fotoğraflar yoktu", k11 "konuları detaylıca almıştı ancak görsel açıdan yetersizdi", k13 "Türkiye nüfusunun özellikleri ve yerleşme özellikleriyle ilgili bilgi sahibi oldum. Ancak eski bilgiler vardı, bu yüzden güncel bilgileri elde edememiştik", k20 "kitap fena değildi. Ama içeriği zayıftı. Biraz eski bir kitaptı"* ifadelerini kullanmışlardır.

Türkiye'de nüfus ve yerleşme ders kitabından beklentileri karşılanmayan tek katılımcı k18'dir. Bu katılımcı "*beklentim karşılanmadı*" ifadesini kullanmış ancak bu hususta herhangi bir açıklama yapmamıştır.

Ekonomik coğrafya ile ilgili ders kitapları ve ders notlarından beklentilere yönelik bulgular

Araştırmamıza katılan çalışma grubunun lisans programında okudukları coğrafya ders kitapları ve ders notları ile ilgili beklentilerinin %14'ü ekonomik coğrafya ile ilgilidir. Bu beklentilerin %20,5'i tamamen, %20,5'i kısmen karşılanmıştır. %21,9'u ise karşılanamamıştır.

Katılımcıların ekonomik coğrafya ile ilgili ders kitapları ve ders notlarından beklentilerini tespit etmek amacıyla toplam 4 farklı ders sorgulanmıştır. Bu derslerden ziraat, turizm ve Türkiye ekonomik coğrafyası derslerinin kitapları, sanayi coğrafyası dersinin de ders notu ile ilgili beklentileri incelenmiştir. Bu incelemeler sonrasında elde edilen beklentilerden %75,3'ünün ders kitapları, %24,7'sinin de ders notlarıyla alakalı olduğu belirlenmiştir.

Katılımcıların, ekonomik coğrafya ders kitapları ile ilgili beklentilerinin %63,6'sını, ders notu ile ilgili beklentilerinin %38,9'unu tamamen karşıladıkları tespit edilmiştir. Ders kitaplarından beklentilerini karşılayamayanların oranı %21,8, ders notlarından beklentilerini karşılayamayanların oranı ise %22,2'dir.

Yapılan değerlendirmeler sonucunda ekonomik coğrafya dersleri ile ilgili katılımcı beklentilerinin karşılanma oranının en yüksek olduğu ders kitabı ziraat coğrafyası (%80), karşılanmama oranının en yüksek olduğu ders kitabı ise Türkiye ekonomik coğrafyasıdır (%35,3) (Tablo 4).

Tablo 4. Katılımcıların lisans programında okudukları ekonomik coğrafya ders kitapları ve ders notları ile ilgili beklentilerinin nitelikleri

		Beklentisi tamamen karşılanan	Beklentisi kısmen karşılanan	Beklentisi karşılanmayan	Toplam
Ziraat coğrafyası	*f*	*16*	*4*	*0*	20
	%	80,0	20,0	0,0	27,4
Sanayi coğrafyası	*f*	*7*	*7*	*4*	18
	%	38,9	38,9	22,2	24,7
Turizm coğrafyası	*f*	*10*	*2*	*6*	18
	%	55,6	11,1	33,3	24,7
Türkiye ekonomik coğrafyası	*f*	*9*	*2*	*6*	17
	%	52,9	11,8	35,3	23,3
Toplam	*f*	*42*	*15*	*16*	*73*
	%	*57,5*	*20,5*	*21,9*	*100,0*

Ziraat coğrafyası

Katılımcıların ziraat coğrafyası dersinin kitabı ile ilgili beklentileri arasında *"genel bilgiler vermesi"* (k3, 11, 13), "*temel bilgileri vermesi"* (k1, 21), *"tarımın coğrafya ile ilişkisini kavratması" (k6), "coğrafyanın ziraat üzerindeki etkisini öğretmesi" (k8), "zirai ürünlerin genel özelliklerini anlatması" (k7, 16, 17), "ziraat ürünlerin özelliklerini, yetişme şartlarını, yetiştikleri alanları öğrentmesi" (k18, 20), "ziraatı öğretmesi" (k7), "Dünyadaki başlıca tarım bölgelerini, uygulanan tarım metotlarını ve tarımın ülke ekonomilerindeki önemini öğretmesi" (k14), "Türkiye'de yetişen çeşitli ziraat ürünlerinin özellikleri hakkından bilgi vermesi"* (k15) ve *"zirai bir fikir edindirmesi"* (k12) gibi unsurlar yer almaktadır.

Katılımcıların %80'i kitaptan beklentilerini tamamen karşıladıklarını ifade etmişlerdir. Nitekim k5, 8, 9, 12, 15, 19 ve 18 "*beklentilerimi karşıladı",* k2 *"kaliteliydi",* k4 *"konular çok güzel özetlenmişti",* k17 *"güzeldi her şey vardı",* k6 *"düzen olarak iyi hazırlanmıştı",* şeklinde ifadeler kullanmışlardır. Bununla birlikte açıklamaya ihtiyaç duyan katılımcılardan k7 *"konu bakımından yeterliydi. Dersi zevkli bir şekilde öğrenmemizi sağlamasının yanında güncel veriler içeriyordu",* k10 *"güzel bilgiler yer alıyordu",* k13 *"tarımsal faaliyetler üzerinde etkili olan faktörler, tarım ürünleri ve hayvancılık faaliyetleri hakkında bilgi sahibi oldum",* k20 *"kitap çok iyi hazırlanmıştı",* k21 *"ziraat terimleri ile ilgili temel kavramları öğrendim*" ifadelerine yer vermişlerdir.

Beklentisi kısmen karşılanan (%20) katılımcılardan k3, 11 "*kısmen karşıladı",* k16 *"harita olmadan genel ürünler ve özellikleri verilmişti",* k1 *"çok fazla detay verildiği yerler vardı. Bu yüzden beklentimi tam olarak karşılamadı"* ifadelerini kullanmışlardır. Bu kitap ile ilgili beklentilerini karşılamadığını ifade eden herhangi bir katılımcıya ise rastlanmamıştır.

Sanayi coğrafyası

Katılımcıların sanayi coğrafyası dersinin notlarından *"coğrafyanın sanayi dalına ne gibi etkilerinin olduğunu öğreten bir kaynak olmasını" (*k6*), "sanayi hakkında yeterli bilgi edinmeyi" (k3), "genel bilgileri bulabilmeyi" (k11), "sanayi ile ilgili kavramları öğrenmeyi" (k21), "sanayinin kuruluşunu ve gelişimini öğretmesini" (k9), "sanayi faaliyetlerinin gelişimini ve etkilerini öğrenmeyi" (k16), "sanayi devrimini ve Dünyada sanayinin dağılışını öğrenmeyi" (k8), "akılda kalıcı temel bilgileri vermesini" (k1), "anlaşılması kolay bir kaynak olmasını" (k5), "sanayisi gelişmiş ülkelerin özelliklerini öğrenmeyi" (k18), "sanayi ülkelerinin*

potansiyellerini bilmeyi" (k20), "sanayinin nasıl geliştiği ve Dünya üzerinde nerelerde yoğunluk kazandığı hakkında bilgi sahibi olmayı" (k13), "ülke ekonomilerinin bel kemiği olan bu konuda yeni şeyler öğrenmeyi" (k2), "Dünyada ve Türkiye'deki sanayi faaliyetlerinin gelişimi ve günümüzdeki durumu hakkında bilgi edinmeyi" (k15), "Türkiye sanayisinin ne durumda olduğunu öğrenmeyi" (k12) bekliyordum gibi ifadeler kullandıkları belirlenmiştir. Bu beklentilerini tamamen karşılayan katılımcıların oranı %38,9'dur. Bu hususta katılımcılardan k2, 9, 12, 15, 19 *"beklentilerimi karşıladı", k11 "merak ettiğim hemen her şeyi buldum", k13 "sanayinin geliştiği ülkeler ve bu gelişmeyi sağlayan faktörler hakkında bilgi sahibi oldum"* şeklinde açıklamalar yaptıkları görülmüştür.

Sanayi coğrafyası ders notlarından beklentilerini kısmen karşılayan katılımcıların oranı, beklentilerini tamamen karşılayanların oranı ile aynıdır (%38,9). Beklentilerini kısmen karşılayan katılımcılardan *k5 "görsel fotoğraf, şekil ve harita yetersizdi", k6 "notlar sadece düzen itibariyle iyiydi. Salt yazı olduğu için, öğrenilmesi zordu", k3 "artık şu SSCB'yi notlardan çıkartılması gerek. Bilgiler güncellenmeli", k4 "notlarda neden-sonuç ilişkisi yoktu. Uzun ve gereksiz bilgiler yer almaktaydı", k16 "sanayinin etkileri ve ülkeler çapında kolları güncel olmayan elle yazdırma kötüydü", k20 "gereksiz konular vardı", k21 "sanayi ile ilgili temel kavramları öğrendim. Fakat yeni bilgilerin eklenmediği güncelliği olmayan ders notları idi*" ifadelerine yer vermişlerdir.

Katılımcıların %22,2'si ise beklentilerini karşılayamadığını beyan etmişlerdir. Bu duruma gerekçe olarak da k18 *"verilen nottaki veriler oldukça eskiydi. Dili ağırdı", k1 "gereksiz bilgiler ve güncel olmayan ifadeler çok vardı. Anlatımı iyi değildi. Yeterince akademik değildi", k7 "derste yazdırılan notları kullanıyorduk. Ağır bir dili vardı. Anlaşılmaktan çok ezberletmeye yönelikti", k14 "konu bütünlüğüne dikkat edilmemişti"* açıklamalarını yapmışlardır.

Turizm coğrafyası

Katılımcılar, turizm coğrafyası dersi kitabından *"turizm coğrafyasını genel hatlarıyla vermesini" (k1), turizm - coğrafya ilişkisi hakkında yeni şeyler öğretmesini" (k2), "coğrafyayla bağlantı kurmasını" (k8), "turizmin coğrafi alanlarda yayılışını öğretmesini" (k9), "coğrafyanın turizm üzerindeki etkisini öğrenmek ve turizm faaliyetleri hakkında bilgi sahibi olmayı" (k6), "turizmle ilgili terimlerin yer almasını" (k4), "kavramların anlayabileceğimiz bir şekilde verilmesini" (k5), "dersin öğrenilmesini sağlamasını" (k7), "konu ile ilgili genel bilgileri vermesini" (k10, 11), "Dünya turizm bölgelerini öğretmesini" (k12), "Dünyadaki turizm çeşitlerini, dağılışları ve özelliklerini anlatmasını" (k18), "Dünyanın turizm potansiyelini öğretmesini" (k20), "turizm faaliyetleri hakkında bilgi sahibi olmayı" (k13), "turizmin Dünya çapındaki etkinlik alanlarını göstermesini" (k16), "turizme ait temel bilgileri edinmeyi*" (k17,21) beklediklerini ifade etmişlerdir.

Beklentilerini tamamen karşıladıklarını belirten katılımcılardan k2 *"kitap normaldi. Verilmesi gerekenden fazla ayrıntı verilmişti", k4 "bazı coğrafi terimleri bu kitap sayesinde öğrendim. Öğreticiydi", k21 "temel konular hakkında bilgiler edindim", k7 "ders verimliliği açısından uygun grafik ve fotoğraflarla zenginleştirilmiş bir kitap vardı", k12 "genel hatlarıyla öğrendim", k9, 16, 17 "güzeldi", k20 "güzel bir çalışmaydı. Zevkliydi", k13 "Dünya üzerindeki turizm faaliyetleri, turizmin tanımı ve geçmişten günümüze turizmin özellikleriyle ilgili bilgi sahibi oldum"* açıklamalarını yapmışlardır.

Beklentileri kısmen karşılanan k11 *Gerekli çoğu şeyi bulabildim. Ancak özellikle sayı ve istatistikler daha güncel olabilirdi", k14 Çok soluk bir kitaptı ve turizm gibi bir konu daha çekici hazırlanabilirdi"* şeklinde eksiklikleri gidermeye dönük önerilere yer vermişlerdir.

Beklentilerini karşılamadığını belirten katılımcılardan k1 "*çok detaya girdiği için ve gerekli olan bilgiyi vermedi. Dili ağırdı ve güncel olmayan bilgiler vardı. Tasarımı, yazı tipi gibi özelliklerde iyi değildi. Görselliğin çok olması gerekirken görsellik yoktu", k5 "fotoğraflar çok yetersizdi. Tek düzeydi, görsel açıdan oldukça yetersizdi", k6 "yazılar çok sıkışık bir şekilde yazılmıştı, düzenini pek beğenmedim", k10 "bazı gereksiz bilgilere çok yer verilmişti. Konunun anlaşılmasını zorlaştırmıştı. Turizmle ilgili resim ve örnekler azdı", k18 "dili oldukça ağır, verileri de oldukça eskiydi", k19 "ayrıntı fazlaydı*" ifadelerini kullanarak bu olumsuzluğun nedenlerini açıklamışlardır.

Türkiye ekonomik coğrafyası

Katılımcıların ders kitabından; '*Türkiye'deki ekonomik faaliyetleri*' (k21), bunların '*gelişimini*' (k2, 12, 18), '*özelliklerini*' (k10, 13,14, 20), '*temel taşlarını*' (k15), '*kaynaklarını*' (k8), '*günümüzdeki önemini*' (k18), '*güncel sayısal verilerini*' (k5, 16), '*her yönüyle tanıtıcı bir kitap olmasını'* (k6) bekledikleri belirlenmiştir.

Türkiye'nin ekonomik coğrafyası kitabı, katılımcıların beklentililerinin %52,9'u tamamen, %11,8'i kısmen karşılamıştır. Bu kitaptan beklentilerini karşılayamayanların oranı ise %35,3'tür.

Beklentileri tamamen karşılanan katılımcılar, bu durumun nedenini şu şekilde açıklamışlardır: k5 *"anlatımı iyiydi", k8 "anlatımı sade güzeldi", k9, 14, 15 "beklediğimi buldum", k12 "merak ettiklerimi öğrendim", k13 "Türkiye'nin ekonomik özellikleri ve Türkiye ekonomisine etki eden faktörleri öğrendim", k16 "Türkiye'nin ekonomik kaynaklarının genel bir panoraması vardı", k20 "ekonomik faaliyetlerin özellikleri hakkında bilgi edindim. Kitap akademik düzeyde hazırlanmıştı*"

Katılımcılardan, beklentilerini kısmen karşılayanlardan k2 eksiklikleri "*daha kaliteli olabilirdi*", k7 ise "*veriler eskiydi, kitap çok eski basımdı ve güncellenmemişti*" ifadeleriyle açıklamışlardır.

Beklentileri karşılanamayan katılımcılardan k18 ve k19 hiçbir açıklamaya ihtiyaç duymadan "*beklentilerim karşılanmadı*" ifadelerini kullanmışlardır. Bu durumun gerekçelerini yazan katılımcılardan k1 "*yeterli bilgiler yoktu. Kitap çok yüzeyseldi. Eski istatistiki bilgileri ve yanlış ifadeleri barındırıyordu. Kitabın tasarımı da iyi değildi", k6 "bilgiler güncel değildi", k10 "gerekli bilgiler yoktu. Çok yüzeysel anlatılmıştı", k11 "yüzeysel bilgiler buldum. Komple değişmeli"* ifadelerine yer vermişlerdir.

Bölgesel coğrafya ile ilgili ders kitaplarından beklentilere yönelik bulgular

Araştırmamıza katılan çalışma grubunun lisans programında okudukları coğrafya ders kitapları ve ders notları ile ilgili beklentilerinin %13,5'i bölgesel coğrafya ile ilgilidir. Bu beklentilerin %72,9'u tamamen, %15,7'si kısmen karşılanmıştır. %11,4'ü ise karşılanamamıştır.

Katılımcıların bölgesel coğrafya ile ilgili ders kitaplarından beklentilerini tespit etmek amacıyla bölge analizi, beşeri bölgeler coğrafyası, Türkiye'nin komşu ülkeleri ve Ortadoğu coğrafyası derslerinin kitapları sorgulanmıştır.

Katılımcıların, bu ders kitapları ile ilgili beklentilerinin %72,9'unu tamamen, 15,7'sini kısmen karşıladıkları tespit edilmiştir. Ders kitabından beklentilerini karşılayamayanların oranı ise %11,4'tür.

Çalışmamızda yapılan değerlendirmeler sonucunda beklentileri tamamen karşılama oranının en yüksek olduğu bölgesel coğrafya ders kitabının Ortadoğu coğrafyası (%85,7), en düşük olduğu ders kitabının ise bölge analizi (%46,7), olduğu tespit edilmiştir. Beklentilerini karşılamadığını ifade eden hiçbir katılımcının olmadığı ders kitapları ise beşeri bölgeler coğrafyası ve Ortadoğu coğrafyasıdır (Tablo 5).

Tablo 5. Katılımcıların lisans programında okudukları bölgesel coğrafya ders kitaplarından beklentilerinin nitelikleri

		Beklentisi tamamen karşılanan	Beklentisi kısmen karşılanan	Beklentisi karşılanmayan	Toplam
Bölge analizi	*f*	*7*	*2*	*6*	15
	%	46,7	13,3	40,0	21,4
Beşeri bölgeler coğrafyası	*f*	*13*	*3*	*0*	16
	%	81,3	18,8	0,0	22,9
Türkiye'nin komşu ülkeleri	*f*	*13*	*3*	*2*	18
	%	72,2	16,7	11,1	25,7
Ortadoğu coğrafyası	*f*	18	3	0	21
	%	85,7	14,3	0,0	30,0
Toplam	*f*	*51*	*11*	*8*	*70*
	%	*72,9*	*15,7*	*11,4*	*100,0*

Bölge analizi

Bölge analizi ders kitabından beklentilerle ilgili olarak katılımcılardan *k1 "bölge analiziyle ilgili teorik bilgi ve uygulamalar içermesini", k5 "bölge kavramının anlaşılır bir şekilde kavratmasını ve örneklerle zenginleştirilmesini", k6 "bölgeleri neye göre ve neden ayırıyoruz gibi soruların cevabını öğrenebileceğim bir kaynak olmasını", k8, 9, 14 "bölgenin tanımını ve analizini yapmayı öğretmesini", k10 "bölge analiziyle ilgili bilgiler içermesini", k11 "bölge kavramının ne olduğu ve ne olacağını öğrenmede yardımcı olmasını", k12, 15 "Türkiye'de tartışma konusu olan bölge kavramına dair gerekli bilgiyi edinmeyi", k13 "bölgelerin belirlenmesinin hangi esaslara göre yapıldığı hakkında bilgi sahibi olmayı", k16 "bölge nedir ve neden var? Sorularına cevap bulmayı", k18 "Dünya üzerinde yer alan farklı bölgeler ve özellikleri hakkında bilgi sahibi olmayı", k21 "bölge kavramı oluşturulma nedeni hakkında bilgi edinmeyi"* beklediklerini ifade etmişlerdir.

K9, k14 ve k16 "*beklentilerimi karşıladı*" ifadeleriyle yetinmişken *k7 "ders kitabından kavramlar biraz karışık verişmiş olsa da üzerinde durulduğu takdirde anlaşılırdı", k11 "geçmişten günümüze bölge kavramının önemini ve yerini kavrattı", k13 "bölgelerin oluşturulması ve bölgelere ayrılırken dikkat edilmesi gereken hususları öğrendim", k21 "Türkiye'de oluşturulan bölge kavramının oluşturulma nedeni ve bölge kavramı hakkında bilgiler edindim*" açıklamalarını yapmışlardır.

Kitaptan beklentilerini kısmen karşılayabildiğini ifade eden k5 bu duruma "*içeriği çok yoğundu*", k10 ise "*sadece bölge kavramını anlatıyordu*" şeklinde gerekçeler yazmışlardır.

Beklentilerini karşılayamadığını vurgulayan katılımcılardan k6, k12 ve k18 herhangi bir gerekçe göstermeden "*beklentimi karşılayamadı*" ifadelerini kullanırken k1, 15 ve 20 bu ifadelerine dersin adıyla kitabın içeriğinin uyumsuzluğunu gerekçe göstermişlerdir. Ayrıca k1; "*dili çok ağır ve anlaşılmazdı*", k20; "*içeriği, şekli ve yazımı çok kötü bir kitaptı*" açıklamasını yapmışlardır.

Beşeri bölgeler coğrafyası

Katılımcıların, beşeri bölgeler coğrafyası dersinin kitabı ile ilgili beklentilerinde; '*fazla detaya inilmeden*' (k5), '*güncel'* (k7), '*kolay ve anlaşılır*' (k5, 7) bir şekilde '*insanın coğrafyayı ne şekilde etkilediği ve etkilendiği*' (k9) hususunda '*genel bilgiler edinme*' (k10) düşüncesi öne çıkmaktadır.

Bu beklentilerinin %81,3'ü tamamen, %18,8'i ise kısmen karşılamışlardır. Beklentileri karşılayamayan herhangi bir katılımcıya ise rastlanılmamıştır.

Beklentilerini tamamen karşılayan katılımcılardan k5, 8, 9, 15, 16 sadece *"beklentilerimi karşıladı"* ifadelerini kullanırken k2 *"dili akıcıydı, yeni bilgiler kattı", k4 "günceldi, yenilikçi ve akılda kalıcıydı", k14 "gayet güzel bir kitaptı", k17 "içerisinde her şey vardı", k7 "ders kitabımız güncel bilgi içerikli ve anlaşılırdı. Sade bir dille yazılmış yazılmıştı", k11 "beşeri faaliyetlerin dağılımını nedenleriyle bulabildim", k13 "beşeri özellikler hakkında bilgi sahibi oldum", k21 "insan faaliyetlerine bağlı olarak oluşan bölgeler hakkında bilgi edindim"* açıklamalarına yer vermişlerdir.

Katılımcılardan k1, 10 ve 19 ise gereğinden fazla ayrıntı olmasını gerekçe göstererek beklentilerini kısmen karşıladığını iddia etmiştir. Ayrıca renksiz bir kitaptı, biraz daha görselliğe yer verilebilirdi önerisinde de bulunmuşlardır.

Türkiye'nin komşu ülkeleri

Katılımcılar 'Türkiye'nin komşu ülkeleri' dersinde kullandıkları kitapla ilgili olarak beklentilerini; *'Türkiye'nin komşularıyla ilişkilerini' (k15, 16), 'potansiyellerini' (k2), 'önemli olan yerlerini' (k1), 'fiziki, beşeri, ekonomik özelliklerini' (k6, 8), 'karşılıklı güncel sorunlarını' (k7, 18), 'her yönden durumunu' (k12), 'tanımak ve öğrenmek'* (k21) şeklinde kategorize etmek mümkündür.

Bu beklentileriyle ilgili olarak katılımcılardan k8, 9,12, 14, 16 "*beklentilerimi karşıladı", k6 "yazı dili çok güzel olan bir kitap, okurken sıkılmıyordum", k7 "güncel sorunlar ele alınmış, bilgiler tazeydi", k4 "akılda kalıcıydı", k11 "bu konuda olabilecek hemen her bilgiyi aldık", k17 "aradığım her şey vardı", k19 "gereği kadar bilgi vardı", k13 "Türkiye'nin komşularının fiziki ve beşeri özellikleri hakkında bilgi sahibi oldum", k21 "Türkiye'nin komşularını öğrendim"* ifadelerine yer vermişlerdir. Ancak k2, 5, 15 "*beklentimi kısmen karşıladı*" ifadesini kullanmışlardır. Ancak bu ifadeye k2 "*daha kaliteli olabilirdi*", k5 "*konular ana hatlarıyla ele alınmayabilirdi*" açıklamasını eklemişlerdir.

Kitaptan beklentisini karşılayamayan katılımcılardan k18 "*beklentilerim karşılanmadı. Çünkü yazım yanlışları vardı. Şekillere, fotoğraflara fazla yer verilmemişti. Bazı yerlerde tekrarlar ve düzende sıkıntı vardı*", k1 "*çok fazla detaya girildiği için beklentimi karşılamadı*" ifadelerini kullanmışlardır.

Dolayısıyla Türkiye'nin komşu ülkeleri kitabı, katılımcıların beklentililerinin %72,2'sini tamamen, %16,7'ini kısmen karşılamıştır. Beklentileri karşılanmayanların oranı ise %11,1'dir.

Ortadoğu coğrafyası

Katılımcıların Ortadoğu coğrafyası kitabından beklentilerinde; *k1, 10, 13, 14 "genel bilgiler vermeli", k19 "gereği kadar bilgi olmalı", k21 "detaylı bilgiler olmalı*", *k18 "içeriği zengin olmalı" k2 "güncel ve kaliteli bilgiler içermeli", k7 "hem güncel hem de anlaşılır olmalı", k5 "konuların güncel bir şekilde ele alınmalı", k12 "renkli haritalara ve fotoğraflara sahip güncel bilgilere yer vermeli", k8 "fiziki özelliklerini, siyasi açısından öğretmeli", k15, 16, 17 "ülkelerin sorunları hakkında bilgi olmalı", k6 "ülkelerin geçmiş ve geleceği hakkında bilgi olmalı", k11 "bu bölgeyi daha yakından tanımaya yardımcı olmalı", k20 "karmaşık Ortadoğu daha iyi anlatmalı"* gibi ifadeler öne çıkmaktadır. Katılımcılar bu ve benzeri beklentilerinin %85,7'sini tamamen, 14,3'ünü ise kısmen karşılamışlardır. Dolayısıyla beklentilerini karşılayamayan hiçbir katılımcıya rastlanmamıştır.

Katılımcılardan k1, 2, 5, 8, 9, 10, 14, 15, 16, 17, 19 sadece "*beklentilerimi karşıladı"* ifadesini kullanırken *k11 "genel bilgileri öğrendim", k21 "ülkeleri ayrıntılarıyla öğrendim", k13 "emperyalist güçlerin bu bölge üzerindeki planları hakkında bilgi edindim", k3 "okuması bile zevkli bir kitaptı", k6 "yazı dili çok güzel olan bir kitap, okurken sıkılmıyordum", k4 "özet bilgiler de yer alıyordu. Bu kitap sayesinde daha iyi öğrendim", k20 "konuları çok güncel ve sürükleyiciydi"* açıklamalarını yapmışlardır.

Beklentilerini kısmen karşıladığını belirten katılımcılardan *k12 "beklentilerimi tam anlamıyla karşıladığını düşünmüyorum. Görselliğe yer verilseydi daha iyi olurdu", k7 "bilgiler azda olsa güncelliğini yitirmişti", k18 "fiziki coğrafya kısmında yetersiz kaldığını düşünüyorum. Ayrıca yazım hataları oldukça fazlaydı"* şeklinde gerekçeler yazmışlardır.

Coğrafya eğitimi ile ilgili ders kitapları ve ders notlarından beklentilere yönelik bulgular

Araştırmamıza katılan çalışma grubunun lisans programında okudukları coğrafya ders kitapları ve ders notları ile ilgili beklentilerinin %11'si coğrafya eğitimi ile ilgilidir. Bu beklentilerin %77,2'si tamamen, %3,5'i kısmen karşılanmıştır. %19,3'ü ise karşılanamamıştır.

Katılımcıların coğrafya eğitimi ile ilgili ders kitapları ve ders notlarından beklentilerini tespit etmek amacıyla toplam 4 farklı ders sorgulanmıştır. Bu derslerden eğitimde ölçme ve değerlendirme dersinin ders kitabı, öğretim teknolojileri ve materyal tasarımı, coğrafya öğretiminde beceri ve kazanım yapılandırma, coğrafyada okul dışı etkinlikler derslerinde de ders notu ile ilgili beklentiler değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmeler sonrasında elde edilen beklentilerden %28,1'inin ders kitapları, %71,9'unun da ders notlarıyla alakalı olduğu belirlenmiştir.

Katılımcıların, coğrafya eğitimi ders kitapları ile ilgili beklentilerinin %87,5'sini, ders notu ile ilgili beklentilerinin %73,2'sini tamamen karşıladıkları tespit edilmiştir. Ders kitabından beklentilerini karşılayamayanların oranı %12,5'tir. Bu oran ders notlarında ise %22'dir.

Araştırmamızda yapılan değerlendirmeler sonucunda beklentileri tamamen karşılama oranının en yüksek olduğu coğrafya eğitimi ders notunun öğretim teknolojileri ve materyal tasarımı (%77,8) olduğu tespit edilmiştir. Katılımcıların beklentilerini karşılamadığını ifade ettikleri ders notunun başında ise coğrafya öğretiminde beceri ve kazanım yapılandırma (%23,5) gelmektedir (Tablo 6).

Tablo 6. Katılımcıların lisans programında okudukları coğrafya eğitimi ile ilgili ders kitapları ve ders notları beklentilerinin nitelikleri

		Beklentisi tamamen karşılanan	Beklentisi kısmen karşılanan	Beklentisi karşılanmayan	Toplam
Öğretim teknolojileri ve materyal tasarımı	*f*	*7*	*0*	*2*	9
	%	77,8	0,0	22,2	15,8
Coğrafya öğretiminde beceri ve kazanım yapılandırma	*f*	*12*	*1*	*4*	17
	%	70,6	5,9	23,5	29,8
Coğrafyada okul dışı etkinlikler	*f*	*11*	*1*	*3*	15
	%	73,3	6,7	20,0	26,3
Eğitimde ölçme ve değerlendirme	*f*	14	0	2	16
	%	87,5	0,0	12,5	28,1
Toplam	*f*	*44*	*2*	*11*	*57*
	%	*77,2*	*3,5*	*19,3*	*100,0*

Öğretim teknolojileri ve materyal tasarımı

Katılımcılar, öğretim teknolojileri ve materyal tasarımı dersinde farklı uygulamalar yapıldı (k5). Sadece bir kitap kullanılmadı (k1, 4, 6, 7, 16, 17, 18). Çok sayıda kitap, makale, internet üzerinden farklı uygulamalar ve bilgisayar sunuları kullanıldı. Bundan dolayı ders kitabı ve ders notu ile ilgili beklentileri somutlaştırmak güçleşti (k2, 12) açıklamalarına yer vermişlerdir. Buna rağmen derste kullandıkları ders araç ve gereçlerle ilgili olarak *k8 "konu anlatmak için bu materyali nasıl hazırlamam gerektiğini öğrenmeyi", k9, 20 "materyal tasarımının kavramayı", k11 "bir konunun materyalle öğrenciye ne şekilde öğretilebileceğini öğrenmeyi", k13 "materyallerin nasıl oluşturulduğu hakkında bilgi edinmeyi", k18 öğretmenlik hayatımızda işimize yarayacak farklı öğretim materyalleri ve öğretme stilleri kazanmayı", k21 "yaparak yaşayarak öğrenmenin daha kalıcı olduğunu öğrenmeyi"* bekledikleri yönünde ifadeler kullanmışlardır.

Katılımcıların %77,8'i ders kitaplarından beklentileri ile ilgili olarak "*beklentilerimi karşıladı*" (k9, 14) şeklinde ifadeler kullanmışlardır. Ayrıca bu ifadeleri teyit için *"materyal tasarlama konusunda deneyim kazandım" (k21), "dersi öğrenciler için daha istekli hale getirmede hangi konu ile ilgili nasıl materyallerin tasarlanabileceğini öğrendim" (k11), "öğrenciye konuların daha görsel bir şekilde öğretilebileceğini öğrendim" (k13), "güzel işler çıkardığımı düşünüyorum" (k20), "yeni bilgiler edindim. Öğretmen olduğumda dersi somutlaştırma konusunda fikir sahibi oldum" (k12)* açıklamalarına da yer verilmişlerdir.

Katılımcılardan, beklentisini karşılamayan birine rastlanmamıştır. Ancak ders kitaplarının çeşitliliğinden şikâyet eden k18'in "*tek bir ders kitabımız yoktu*" ifadesi ve k1'in "*bu derslerle ilgili dersin konusuyla uyuşan bir tek not veya kitabın olmaması beklentilerimi olumsuz etkiledi*" ifadeleri beklentilerin karşılanmadığı yönünde değerlendirilmiştir (%22,2).

Coğrafya öğretiminde beceri ve kazanım yapılandırma

Coğrafya öğretiminde beceri ve kazanım yapılandırma dersinde ders kitabı kullanılmamış, aksine öğrencilerle alternatif bir ders kitabı çalışması yaptırıldığı tespit edilmiştir. Bu bağlamda k20'nin "*bu dersin kitabını kendimiz hazırladık*" ifadesini kullandığı belirlenmiştir. Katılımcıların ders notlarından beklentileri ise; uygulamalı (k1) ve öğretici (*k4*)

olması, kolay ve anlaşılır olması (*k5*), beceri ve kazanımları öğretmesi (*k9, 10, 13, 15*), kazanımları etkili şekilde verebilmesi (*k18*) gibi başlıklar taşımaktadır.

Coğrafya öğretiminde beceri ve kazanım yapılandırma dersi notlarından beklentisi olanların %70,6'sı beklentilerini tamamen, %5,9'u kısmen karşılamıştır. %23,5'i ise beklentilerini karşılayamamıştır.

Beklentisini tamamen karşılayan katılımcılardan *k5, 9, 14 "beklentilerimi karşıladı", k19 "aradığım her şeyi buldum", k17 "iyiydi", k7 "gayet verimliydi", k12 "yeni bilgiler edindim", k3 çok verimliydi. Örneğin şuan farklı bölümlerden öğrencilerin fikri dahi olmadığı konularda bizim ileri düzeyde bilgimiz var", k13 "coğrafyada hangi beceri ve kazanımlarım öğrencilere aktarılması ve ne şekilde anlatılması gerektiğini öğrendim", k20 "bir kitabın bölümü nasıl hazırlanır onu öğrendim", k21 "coğrafya öğretimi konusunda bilgiler edindim", k11 "artık coğrafya ders programlarının genel kazanımlarını hazırlayabilirim"* ifadelerine yer vermişlerdir. K15 ise *"beklentilerimi kısmen karşıladı"* ifadesini kullanmıştır.

Beklentisini karşılayamadığını ileri süren katılımcılardan k1, 2, 10, 18 ise herhangi bir gerekçe belirtmeden sadece *"beklentilerimi karşılamadı"* ifadesini kullanmışlardır.

Coğrafyada okul dışı etkinlikler

Coğrafyada okul dışı etkinlikler derslerinde, yapılacak etkinliklerin bir hafta öncesinden belirlendiği ve bununla alakalı belirlenen kitap bölümleri, makale vb. dokümanın okunduğu ve kısa bir rapora dönüştürüldüğü tespit edilmiştir (k4, k6). Ayrıca öğrencilerin yapılacak etkinliklerle ilgili görsel öğelerden oluşturulmuş bir raporu hazırlamaları gerektiği de belirlenmiştir (k5). Yukarıda özellikleri verilmiş ders notları ve uygulamaları ile ilgili k9 *"yeterince gözlem yapmayı", k11 "hangi etkinlikler ne şekilde yapılır öğrenmeyi", k12 "gezi-gözlem öncesinde, sırasında ve sonrasında neler yapılabildiğini öğrenmeyi" k13 "coğrafi unsurlarının arazi üzerinde görülmesi hakkında bilgi sahibi olmayı", k15 "bu derste coğrafya öğretimine dair yeni bilgiler öğrenmeyi", k18 "coğrafya öğretiminde yararlanabileceğimiz farklı ve uygulanabilir niteliklerdeki etkinlikleri öğrenmeyi", k21 "çevreye coğrafyacı gözüyle bakmayı öğrenmeyi"* beklediklerini yazmışlardır.

Katılımcıların bu beklentilerinin %73,3'ünün tamamen, %6,7'sinin kısmen karşılandığı tespit edilmiştir. %20'sinin ise beklentilerini karşılayamadıkları anlaşılmıştır.

Beklentileri karşılanan katılımcılardan k2, 12, 14 "*beklentilerimi karşıladı", k4 "yararlı bir yöntem", k17 "güzel bilgiler edindim", k3 "okul hayatım boyunca en zevk aldığım ders ve seneydi", k11 "uygulamaya dönük yaratıcı ve akılda kalıcı çok şey vardı", k13 "coğrafi unsurları arazi üzerinde gördüm ve bu sayede teorik bilgilerimi pratik hale getirdim", k20 "okul dışında olması motivasyonumu arttırıyordu", k21 "çevremi coğrafi açıdan değerlendirmeyi öğrendim", k7 "ders, birçok makale içermekteydi ve anlaşılır bir dil kullanılmıştı*" ifadeleriyle bu duruma açıklık getirmişlerdir.

K15 ise beklentisinin kısmen karşılandığını belirtmiştir. Ancak bu durumun nedenini açıklamamıştır. Beklentileri karşılanmayan üç katılımcıdan k9 bu durumun nedenini açıklamazken, k1 ve k18 bu olumsuzluğa dersin konusuyla uyuşan "*tek bir kitabın olmaması*" gerekçesini yazmışlardır.

Eğitimde ölçme ve değerlendirme

Ölçme ve değerlendirme dersinde okutulan kitaptan beklentilerle ilgili olarak *k1 "ölçme ve değerlendirmenin genel biçimde verilmesi", k5 "içerik bakımından zengin, kolay anlaşılan konuların yer aldığı bir kaynak olmasını", k6 "ölçme ve değerlendirmenin nasıl yapıldığı hakkında bilgiler edinmeyi", k7 "ders kitabı anlaşılır olmalı dersi iyi anlatmalı", k9 "ölçme ve değerlendirme ile ilgili temel kavramları, ölçme araçlarının özelliklerini öğretmesini", k11 "ders ile ilgili genel bilgileri bulabilmek", k13 "eğitim öğretimde ölçme değerlendirmenin nasıl yapıldığını öğrenmeyi bekliyordum", k18 "öğrenme ürünü olan öğrenci başarısını açığa çıkarmada ve süreci değerlendirmede kullanabileceğimiz farklı teknikler ve bu tekniklerin uygulanmasında ve değerlendirilmesinde dikkat edilmesi gereken konular hakkında bilgi sahibi olmayı", k20 "sınav nasıl yapılır nelere dikkat edilir. Bilgisine ulaşmayı"* beklediklerini yazmışlardır.

Ders kitabından beklentilerini tamamen karşılayanlardan (%87,5) k1, 2, 5, 9, 10, 14, 18 *"beklentimi karşıladı", k20 "kitap çok akademikti. İyi hazırlanmıştı", k15 "yeni bilgiler öğrendim", k7 "ders işleniş teknikleri açısından uygun, sade ve anlaşılır bir dil kullanılmıştı", k11 "bir sınav kağıdının hangi metotlarla değerlendirilmesinin daha uygun olacağını öğrendim", k12 "öğretmen olduğum zaman kullanacağım türden bilgiler edindim", k13 "ölçme değerlendirme yöntemlerini öğrendim", k21 "iyi bir ölçme değerlendirme için yapılması gerekenler hakkında bilgiler edindim"* türünde açıklamalara yer vermişlerdir

K2, 12 ve k15 ders kitabından beklentileri olmadığını belirttikleri halde, kitaptan faydalandıklarına ilişkin ifadeler yazmışlardır.

K19 ve k17 ise bu ders kitabını -nedenini belirtmedikleri halde- kullanmadıklarını bunun yerine "*başka kitap aldım*" açıklamasını yaptıkları belirlenmiştir. Katılımcıların bu tavırlarından, mevcut ders kitabının bunların beklentilerini karşılayamamış olmasının etkili olduğu varsayılmıştır. Dolayısıyla da katılımcıların %12,5'inin beklentilerini karşılayamadığına kanaat getirilmiştir.

Sonuç ve Öneriler

Coğrafya öğretmeni adaylarının lisans programında okudukları coğrafya ders kitapları ve ders notları ile ilgili beklentilerinin tespit edilmesi amacıyla hazırlanan bu araştırmada, 15 ders kitabı ve 14 ders notu incelenmiştir.

Katılımcıların, bu ders kitapları ve ders notlarından toplam 520 beklentisinin olduğu belirlenmiştir. Bu beklentilerinin %52,7 ders kitapları, %47,3'ü de ders notları ile ilgili olmuştur. Ders kitapları ile ilgili beklentilerinin %69,7'si tamamen, %14,2'si kısmen karşılanmıştır. %16,1'i ise karşılanamamıştır. Ders notları ile ilgili beklentilerinin %51,6'sı tamamen, %13'ü kısmen karşılanmıştır. %35,4'ü ise karşılanamamıştır. Dolayısıyla ders kitaplarının beklentileri karşılamada daha etkili olduğu belirlenmiştir.

Ders kitapları ile ilgili beklentilerin karşılanma oranının en yüksek olduğu ders kitapları, eğitimde ölçme ve değerlendirme (%87,5) ile Ortadoğu coğrafyası (85,7) kitaplarıdır. Ders notları ile ilgili beklentilerin karşılanma oranının en yüksek olduğu ders notları ise öğretim teknolojileri ve materyal tasarımı (%77,8) ile coğrafyada okul dışı etkinlikler (%73,3) derslerine aittir.

Beklentisi karşılanmayan katılımcıların oranının en yüksek olduğu ders kitapları Türkiye hidrografyası (%41,2), bölge analizi (%40) ve hidrografyadır (%36,8). Bu oranının en yüksek olduğu ders notları ise Türkiye bitki coğrafyası (%61,1), biyocoğrafya (%55) ve şehir coğrafyasıdır (%52,6).

Katılımcıların beklentilerini -bazı eksikliklere rağmen- en iyi karşılayan ders kitapları; ziraat, beşeri bölgeler ve Ortadoğu coğrafyasıdır. Çünkü katılımcıların bu derslerin kitaplarından beklentilerini karşılayamadıklarına yönelik herhangi bir beyanına rastlanmamıştır. Ancak ders notlarıyla ilgili böyle bir durum söz konusu değildir.

Katılımcıların, 520 beklentisinin %46,2'si fizikî coğrafya, %15,4'ü beşerî coğrafya, %14'ü ekonomik coğrafya, %13,5'i bölgesel coğrafya, %11'i de coğrafya eğitimi dersleri ile ilişkilidir. Bu beklentilerin %61,2'sinin tamamen, %13,7'sinin kısmen karşılandığı, %25,2'sinin ise karşılanamadığı belirlenmiştir.

Katılımcıların; fizikî coğrafya, beşerî coğrafya, ekonomik coğrafya ve coğrafya eğitimi dersleri ile ilgili ders kitaplarından beklentilerinin karşılanma oranları, ders notları ile ilgili beklentilerinin karşılanma oranından daha yüksektir. Örneğin, araştırmamızda sorgulanan ders kitaplarının beklentileri tamamen karşılama oranları %87,5 ila %46,7 aralığında değişirken, ders notlarında bu aralık %77,8 - %27,8'dir.

Araştırma kapsamında incelenen tüm ders kitapları ve ders notlarında '*genel ve temel bilgiler vermesi, kavram ve olguları öğretebilmesi, oluşumların süreçlerini açıklaması, ayrıntılı ve anlaşılır olması, üslubunun ve dilinin iyi olması, içerisinde Türkiye'den ve Dünya'dan örneklere yer verilmesi, görsel öğelerle zenginleştirilmiş olması, pratik ve güncel bilgiler içermesi…'* gibi beklentiler öne çıkarılmıştır. Ancak katılımcılar zaman zaman '*gereksiz ve güncel olmayan eski bilgiler içermesi, içerisinde salt bilgi olması, ezbere dayanması, konu bütünlüğüne dikkat edilmemiş olması, dilinin ağır ve anlaşılmaz olması, başta fotoğraf olmak üzere görsel açıdan yetersiz olması, ders notu tutma şekli*' gibi birçok beklentilerine cevap bulamadıkları hususunda fikirler beyan etmişlerdir.

Katılımcıların araştırma kapsamında incelen bu ders kitaplarının *'görsel açıdan yetersiz olması', 'içerisinde salt bilgi olması', 'ezbere dayalı bilgiler içermesi'* gibi beyanları ile Şahin (2001), Sekin ve Ünlü (2002), Bilgili (2011) ve Doğanay'ın (2010) araştırmalarında elde ettikleri bazı bulgular birbirleriyle benzerlikler göstermektedir. Nitekim Şahin (2001; 66) orta öğretimde görevli coğrafya öğretmenlerinin, sorunlarını incelendiği araştırmasında; coğrafya ders kitaplarındaki şekil ve fotoğrafların anlaşılır ve konuya uygun açıklamalarla verilmesi gerektiği hususuna özellikle vurgu yapmıştır. Sekin ve Ünlü (2002; 48) "*coğrafya kitapları bol metin, az görsel materyale yer vermektedir. Sayfalar dolusu bilgi, bilgi yığınları şeklinde öğrenciye sunuluyor. Her türlü hazır bilgi verilirken, öğrenciden bu bilgileri ezberlemesi bekleniyor*" şeklinde açıklamalara yer vermiştir. Bilgili (2011; 227) Fransa'nın ilk ve orta dereceli okullardaki coğrafya eğitim ve öğretimini… konu ettiği tezinde ezberciliğin önüne geçilebilecek uygulamalara örneklerle atıfta bulunmuştur. Doğanay (2010; 4) ise "*coğrafya ilminde asla ezberlemek gibi bir eğitim ve öğrenme ilke ya da yöntemi yoktur. Pek çok konusunun eğitimi ve öğretiminde, öğrencilerin hayal gücü ufuklarını, sonuna kadar zorlamak ve işletmek durumundayız. Bu da, yeteri sayıda araç-gereç kullanmakla, yardımcı ve görsel şekillerden sık aralıklarla yararlanmak suretiyle mümkün olabilir*" ifadeleriyle bu duruma dikkat çekmiştir.

Coğrafya öğretmeni adaylarının lisans programında okudukları ders kitapları ve notlarından beklentilerini belirlemeye yönelik bu çalışmada katılımcıların beklentilerini karşılamada ders kitaplarının ders notlarından daha başarılı buldukları tespit edilmiştir. Bu tespite bağlı olarak, bu dersleri verenlere, derslerinde ders notu yerine ders kitabı kullanmaları önerilebilir. Ders notunun kullanımının gerekli olduğu durumlarda da, araştırmamızda beklentileri daha iyi karşıladığı belirlenen makale, sunu… vb. Araçların kullanımını yaygınlaştırmaları tavsiye edilebilir.

Katılımcıların, derslerde dersle ilgili not tutturulmasına karşı çıktıkları ve bu durumu pek kabullenemedikleri belirlenmiştir. Bu tür olumsuzluklar, yazdırılması düşünülen notlar, fotokopi, mail, facebook, twitter gibi yollarla öğrencilerle paylaşılarak ya da bilgiler sesli ve görüntülü kayıtlara dönüştürülüp öğrencilere sunularak giderilebilir.

Katılımcılar, ders kitapları ve ders notlarından karşılayamadıkları beklentilerine daha çok '*güncellik, anlatım dili, görsellik…'* gibi eksiklikleri örnek göstermişlerdir. Bu ve benzeri eksikliklerin bilindiği durumlarda; görselliği yüksek sunular, videolar ve arazi uygulamaları hazırlanabilir.

KAYNAKLAR

ALTUNIŞIK, R., COŞKUN, R., BATRAKTAROĞLU, S. ve YILDIRIM, E. (2007). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri*. Sakarya: Sakarya yayıncılık.

ARDEL, A. (1951). Coğrafya İlmi ve Öğretimi. *Tedrisat Mecmuası Yeni Seri, sayı: 2, s. 22-28, İstanbul.*

ARDEL, A. (1966). Coğrafya Nedir ve Nasıl Öğretilmelidir. *Türk Kültürü, Sayı 40, s. 373-377, Ankara.*

ASHLEY, K. (2000). *Reflective Practice In Geography Teaching*. Paul Chapman Publishing Ltd. London.

ATALAY, İ. (1995). Bazı Lise Ders Kitaplan Hakkında Düşünceler I. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi, İzmir.*

BAİLEY, P., FOX, P. (1996). *Geography Teachers Handbook*. The Geographical Association, London.

BALCI, A. (2004). *Sosyal Bilimlerde Araştırma: Yöntem, Teknik ve İlkeler.* Ankara: Pegema Yayıncılık.

BAYLİSS, T. (1995). *A Concise Advanced Geography*. Oxford Univerity Press. New York.

BİLGİLİ, M. (2011). Fransa'da İlk Ve Orta Dereceli Okullarda Coğrafya Eğitim Ve Öğretiminin Müfredat, Metot ve Araç-Gereçler Açısından Değerlendirilmesi, *Marmara Üniversitesi, Eğitim bilimleri enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, s.227, İstanbul.*

BÖKE, K. (Ed.), (2009). ***Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri.*** İstanbul: Alfa yayıncılık.

CEMALOĞLU, N. (2009). *Veri Toplama Teknikleri; Nicel-Nitel*. s:131-164 (Ed. Tanrıöğen, A. Bilimsel Araştırma Yöntemleri), Ankara: Anı yayıncılık.

DEMİREL, Ö., KIROĞLU, K. (2005). *Konu Alanı Ders Kitabı İncelemesi*. Ankara: PegemA Yayıncılık.

DOĞANAY, H. (2002). *Coğrafya Öğretim Yöntemleri*. Erzurum: Aktif yayınları.

DOĞANAY, H. (2010). Anlamı, tanımı, konusu ve felsefesi bakımından coğrafya ilmi hakkında bazı düşünceler. *Doğu Coğrafya Dergisi sayı 25, s 1-44. Erzurum.*

DOĞANAY, H., (1983). Okullarımızda Coğrafya Öğretiminin Temel Meseleleri. *Milli Eğitim ve Kültür Dergisi, sayı 19,* s.23-33, *Ankara.*

DOĞANAY, H., (1989). Coğrafya ve Liselerimizde Coğrafya Öğretim Programları. *Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Coğrafya Araştırma Dergisi, sayı 1, s.7-24, Ankara.*

DÖNMEZ, Y. (1964). Coğrafya Öğretimi. *Türk Kültürü, sayı 18, s. 94-95, Ankara.*

EKİZ, D. (2009). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri.* Ankara: Anı yayıncılık.

ELİBÜYÜK, M. (1986). Milli Coğrafya Ders Kitaplan Hakkında Düşünceler. *Türk Kültürü Dergisi sayı 275, Ankara.*

GÖÇER, A. (2007). İlköğretim Türkçe Ders Kitaplarının Ölçme Ve Değerlendirme Açısından İncelenmesi, *turkoloji.cu.edu.tr/.../ali_gocer_ilkogretim_turkce_ders_ kitaplari.pdf adresinden edinilmiştir.*

GÜNGÖRDÜ, E. (2002). *Eğitim fakülteleri için coğrafyada öğretim yöntemleri, ilkeler ve uygulamalar*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

HAGGETT, P., (2001). *Geography A Global Synthesis*. Pearson Education Limited, England.

HALİS, İ. (2002). *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme*. Ankara: Nobel Yayınları.

KARASAR, N. (2005). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel yayın dağıtım.

KILIÇ, A. ve SEVEN, S. (2004). *Konu Alanı Ders Kitabı İncelemesi* (4.baskı), Ankara: PegemA Yayıncılık.

KUŞ, E. (2003). *Nicel-Nitel Araştırma Teknikleri: Sosyal Bilimlerde Araştırma Teknikleri: Nicel Mi; Nitel Mi?* Ankara: Anı yayıncılık.

KÜÇÜKAHMET, L. (2003). *Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

LAMBERT, D., BALDERSTONE, D. (2002). *Learning To Teach Geography In The Secondary School*. Routledge, London.

MORGAN, J. (2002). *'Constructing School Geographies'* Smith, Maggie (Edited), *Teaching Geography In secondary schools,* Routledge, London.

NİŞANCI, A. (1980). Okullarda Coğrafya Öğretimi Hakkında Bazı Düşünceler. *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Araştırma Dergisi, sayı: 12, s. 343-350, 1980, Ankara.*

ÖZEY, R. (1996). Osmanlı Döneminden Bugüne Ortaöğretimde Coğrafya Eğitimi ve Öğretimi. *Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, II. Ulusal Eğitim Sempozyumu Bildirileri, s. 200- 213, İstanbul.*

ÖZEY, R. (1998). *Türkiye Üniversitelerinde Coğrafya Eğitimi Ve Öğretimi.* İstanbul: Aktif Yayınevi.

REİNHARTZ, D. J. (1990). *Geography Across The Curriculum*. National Education Association, Washington.

SEKİN, S. (1996). Günümüz Türkiye'sinde Coğrafya Eğitiminde Sorunlar ve Çözüm Önerileri. *Marmara Üniversitesi, II. Ulusal Eğitim Sempozyumu Bildirisi, İstanbul.*

SEKİN, S. (1999). Lise Coğrafya Ders Kitaplarının Fiziksel İncelemesi. *Cumhuriyetimizin 75. Yılında İlk ve Ortaöğretimde Coğrafya Eğitimi Özel Sempozyumu Bildirisi, İstanbul.*

SEKİN, S., ÜNLÜ, M. (2002). Coğrafya dersinin genel öğretim sorunları. *Marmara Coğrafya Dergisi, sayı: 5, s. 43-53, İstanbul.*

SİBLEY, S. (2003). *Teaching and Assessing Skills in Geography*. Cambridge University Pres, London.

ŞAHİN, C. (2001). Orta Öğretim Coğrafya Öğretmenlerinin Mesleki Sorunları Hakkında Bir Araştırma. *Marmara Coğrafya Dergisi. Sayı: 3, cilt: 2, s. 59-70, İstanbul.*

ŞAHİN, K. (1996). Eğitim Fakültelerinde Coğrafya Öğretimi ve Sorunları. *Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, II. Ulusal Eğitim Sempozyumu Bildirileri, s. 180- 193, İstanbul.*

TAŞLI, İ. (1999). Coğrafya Öğretimine Çağdaş Yaklaşımlar. *Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, II. Ulusal Eğitim Sempozyumu Bildirileri, s. 194-199, İstanbul.*

TERTEMİZ, L., ERCAN, N., KAYABAŞI, Y. (2003). Ders Kitabı ve Eğitimdeki Önemi, Ed. L. Küçükahmet, Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

TURAN, İ., GEÇİT, Y., (2010). Lise Coğrafya 10. Sınıf Ders Kitabının Farklı Okullara Göre Okunabilirliği ve Hedef Yaş Düzeyine Uygunluğu. *Kastamonu Eğitim Dergisi, 18(2), 613-622.*

UZUNTİRYAKİ, E., BOZ, Y. (2006). Öğretmen Adaylarının Ders Kitabı Kullanımıyla İlgili Görüşleri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi 31: 212-220, Ankara.*

ÜNSAL, Y., GÜNEŞ, B. (2003). Bir Kitap İnceleme Çalışması Örneği Olarak MEB. İlköğretim 8. Sınıf Fen Bilgisi Ders Kitabına Fizik Konuları Yönünden Eleştirel Bir Bakış. *Kastamonu Eğitim Dergisi, 11(2), 387-394.*

YILDIRIM, A., ŞİMŞEK, H. (2006). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin yayıncılık.